

**Almanya'daki Üçüncü Kuşak Gençliğin Kimlik Halleri,
Dayanışma ve Çatışmanın Rolü**

Proje No: 107K372

Doç.Dr. Helga RITTERSBERGER TILIÇ
Ar. Gör. Fuat GÜLLÜPİNAR

MART 2009
ANKARA

ÖNSÖZ

Bu çalışma, 2006 yılında Almanya'nın Niedersachsen eyaletine bağlı Braunschweig şehrine bağlı ve buraya 60 km uzaklıkta Goslar kasabasında başlatılmış ve yürütülmüş 1 yıllık geniş kapsamlı niteliksel bir araştırmanın ürünüdür. Araştırmanın ilk 3 aylık zaman dilimi için Almanya'da Max Planck Enstitüsü'nden (Max Planck Institute, Halle/Saale) destek alınmıştır. Söz konusu araştırmanın sonraki safhalarında saha araştırması tamamlandıktan sonra, darboğaza girildiği bir aşamada Tübitak'ın hızlı destek programından destek alınmış ve böylece çalışmanın verilerinin analizinin tamamlanabilmesi mümkün olabilmıştır. Saha çalışmasında günlük notlara dayalı antropolojik ve etnografik gözlemler, mülakatlar ve odak grup görüşmeleri, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin Sosyoloji Bölümü doktora öğrencisi Araştırma Görevlisi Fuat Güllüpinar tarafından yürütülmüştür.

Bu raporda, Goslar'da Türkiyeli göçmenlerin çocukları olan üçüncü kuşak Türk gençlerin kimlik oluşum süreçleri üzerine yapılan alan araştırmasından elde edilen niteliksel verilerin sunumu ve değerlendirilmesi yer almaktadır. Söz konusu saha araştırmasında, Goslar civarında yaşayan Türkiyeli göçmenler ve özellikle de üçüncü kuşak gençliğin kimlik oluşum süreçleriyle ilgili hem üçüncü kuşak gençlerin kendilerinin hem de içinde yaşadıkları toplumdaki ebeveynlerinin, Alman arkadaşlarının ve bazı profesyonellerin (okul müdürleri, gençlik merkezi sosyal pedagoğları ve kasabada çalışan gençlik psikologlarının) görüşleri alınarak oluşturulmuş niteliksel düzeyde toplanan verilerden yola çıkılarak yapılan analizlerin betimlenmesi amaçlanmıştır.

Bu araştırmayı yürütme aşamasında bizlere çok değerli katkılar sağlayan başta TÜBİTAK olmak üzere, Orta Doğu Teknik niversitesine ve Almanya'nın Max Planck Enstitüsü'ne Őukranlarımızı ifade etmek isteriz.

Bu kapsamda bu çalışma, günümüz Almanya'da yaşayan Türkiyeli göçmenlerin üçüncü kuşak gençliğine yönelik olarak Almanya'nın bir kasabasınada yapılan kalitatif araştırmalar ve on dört - yirmi sekiz yaş arası gençlerle yapılan toplam 60 tane derin mülakat ışığında bakmayı ve bu üçüncü kuşağın deneyim ve kimlik oluşum süreçlerini anlamayı hedeflemiştir. Çalışma boyunca gençlik kimliğinde tarihsel olarak görülen kimlik değişimlerine değinilmiş ve hem de günümüz Alman toplumunun göçmen çocuklarının kimliklerinde gözlenen çoğullaşma (oğul kimlikler, çoğul yaşam tarzları, vb.) zerinde durulmuştur.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	2
İÇİNDEKİLER	4
TABLO LİSTELERİ	5
KISALTMALAR DİZİNİ	7
ÖZET	10
ABSTRACT	13
1. GİRİŞ	15
2. GENEL BİLGİLER	17
3. GEREÇ VE YÖNTEM	16
4. BULGULAR VE TARTIŞMA	25
4.1. GOSLARDA ÜÇÜNCÜ KUŞAK GENÇLİĞİ	27
4.2. GENÇLİK KÜLTÜRLERİ: GENÇLER “NORMALLEŞMEK” İSTİYOR	36
4.3. ARKADAŞLIK VE DOSTLUK İLİŞKİLERİ	42
4.4. GOSLARDA İKİ GETTO BÖLGESİ: OKER VE JÜRGENOHL	46
4.5. EĞİTİM ve İŞ OLANAKLARI	49
4.6. EĞİTİM	51
4.7. ALMAN EĞİTİM SİSTEMİ	53
4.8. İŞ KOŞULLARI, SOSYAL MOBİLİTE, GİRİŞİMCİLER	56
4.9. GOSLARDA GÖÇMEN KURUMLARI	58
4.9.1. DİTİB	59
4.9.2. İGMG	60
4.10. KÜRESEL MEDYA ve ANLAM DÜNYALARI	64

4.11. YENİ BİR VATANDAŞLIK İMKÂNI: BAŞKA OLMAK -----	69
5. SONUÇ-----	76
6. REFERANSLAR-----	81
7. EKLER-----	84
7.1. DERİNLEMESİNE MÜLAKAT FORMU -----	91
7.2. EBEVEYN ODAK GÖRÜŞME FORMU-----	94
7.3. TABLOLAR-----	95

TABLO LİSTELERİ

TABLO 1. ALMANYALI-TÜRK NÜFUSUN YURTTAŞLIĞA KABULÜ

TABLO 2. ÜÇÜNCÜ KUŞAK GÖRÜŞMECİLER

TABLO 3. EBEVEYN GÖRÜŞMECİLER

TABLO 4. ALMAN GÖRÜŞMECİLER

KISALTMALAR DİZİNİ

DİTİB: Diyanet Türk İslam Birliği

İGMG: İslam Toplumı Milli Görüş

ÖZET

Bu projenin amacı, Almanya'nın Goslar kasabasında yaşayan ve Türkiye'den önce göç etmiş ailelerin çocukları olan üçüncü kuşak gençliğin kimlik oluşum süreçlerini gözlemleyip, bu gençlerin hangi toplumsal oluşumlardan geçtiklerini incelemektir. Bu çalışma, üçüncü kuşak gençliğin, değişen derecelerde benimsedikleri ve içselleştirdikleri değerleri nasıl tanımladıkları; kimliklerini de buna göre nasıl şekillendirdiklerini analiz edecektir. Almanya'da yaşadıkları deneyimler, onların gündelik hayatta yaşadıkları çatışma ve dayanışma ilişkileri ekseninde, yabancı korkusu, dışlama pratikleri ve ötekine açık olma gibi kavramlarla incelenecektir. Burada çatışma ve dayanışma ilişkilerini esas olarak belirleyen ve gençlerin kimliklerini oluşturucu öğelerin, sosyal sınıf, cinsiyet, etnisite, kuşaksal (dikey), kültürel ve yerel özellikler olduğu varsayılmaktadır.

Buradan hareketle, Almanya'daki üçüncü kuşak gençliğinin Goslar kasabası yerinde mevcut ve gelecekteki olası kimlik oluşum süreçleri ve bunların olası sonuçları hakkında analitik bir bakış geliştirilmeye çalışılacaktır. Literatüre baktığımızda, göçmenler üzerine yapılan çalışmaların genel olarak büyük ve metropol şehirlerde yapıldığı dikkat çekmektedir. Bu açıdan bu çalışma yerellik içinde yaşanan toplumsal biraradalık (social cohesion) ve baskıları da dikkate alacağı için literatüre önemli bir katkıda bulunması beklenmektedir. Bu nedenle, bu çalışma için, kasaba büyüklüğünde yerel özelliklerin analiz edilebileceği ve önemli ölçüde Türkiye kökenli göçmen nüfusuna sahip olan Almanya'nın Goslar kasabası seçilmiştir.

Almanya'da "üçüncü kuşak gençlik"ten kastedilen, ebeveynleri Türkiye'den Almanya'ya göç etmiş ve orada yaşayan ikinci kuşak anne ve babaların çocuklarıdır. Bu araştırma için gencin evli ya da bekar olmasına ve yaşlarına bakılmaksızın sadece üçüncü kuşak kategorisine girmesi yeterli olacaktır. Ancak, gencin geldiği dini ve etnik köken çalışmanın dikkate alacağı kategorilerden biri olacaktır. Bu

süreçte kız ve erkeklerin yaşadıkları deneyimler, kimlik gelişim süreçleri ve yaşadıkları topluma bakışlarındaki algı biçimleri cinsiyet farklılıkları dikkate alınarak izlenmeye çalışılacaktır

Bu çalışma aynı zamanda küçük ölçekli bir kasabada çok kültürlülük, entegrasyon ve yurttaşlık gibi konularda üçüncü kuşak gençliğin yerel açıdan nasıl deneyimlerinin olduğunu analiz etmeye çalışırken kimlik ve gençliği belli bir yerel bağlam içerisinde anlama hedefindedir. Bu sayede üçüncü kuşağın sosyalizasyon sürecinin de detaylı olarak izlenebileceği düşünülmektedir.

Üçüncü kuşak gençlerin kendi aralarındaki ve Almanlarla ve başka yabancı göçmenlerle dayanışma ve çatışma ilişkileri irdelenmektedir. Ayrıca, bu durumların üçüncü kuşağın kimlik oluşumuna katkısının analizi araştırmamız bakımından oldukça önemli görünmektedir: Bu gençler, kendi yetiştikleri ve sosyalizasyon sürecinden geçtikleri yer olan Almanya’da yaşamalarına rağmen, Türkiye’deki çeşitli kimlik özelliklerinden besleniyor mu? Ve Almanya’da nasıl bir aidiyet (sense of belongingness) ve kimlik duygusu kazanmaktadırlar? Eğer, Almanya’da yaşayan üçüncü kuşak gençler Goslar yerelinde gruplar arasındaki etkileşimden beslenerek kendilerine özgü bir aidiyet ve kimlik duygusu kazanıyorlarsa, bu süreç nasıl işlemektedir? Bu çatışmalar hangi mekanizmalarla kimlik oluşumuna katkıda bulunmaktadır? Bu kimliğin özellikleri nelerdir? Üçüncü kuşak gençlerin Almanya’daki yaşamında hangi gelenekler ve değerler nasıl bir rol oynamaktadır? Bütün bu sorular aidiyet ya da kimliğin ne kadar akışkan olduğunu ve sosyal olarak inşa edildiğine dair fikir yürütmemizi sağlayacaktır.

Almanya’da üçüncü kuşağın deneyimleri, algıları ve kimlik inşasının çoklu boyut ve kaynakları Sosyal İnşa teorilerinin ışığında anlaşılmaya çalışılacaktır. Sosyal İnşa (Social Constructionism) teorisine göre kimlik, oluşum süreci karşılıklı etkileşimle mümkün olan bir süreçtir. Kimlikler bir yandan insanların atfettiği değerler, içinde bulunulan koşullar ve diğer yandan ortaya atılan iddialar arasındaki etkileşimle kurulan bir olgudur. Bu inşa süreci hem dışsal güçler tarafından “oluşturulan”

edilgen bir deneyimi hem de maddi koşulların yanında bir grubun diğer bireylerin ve grupların kendileri hakkındaki iddia ve soruları dikkate alarak bu grubun kendini “oluşturmasını” içeren aktif bir süreçtir. Buradan hareketle, bu çalışmanın iddiası nc kuşak gençlerin Almanya’daki kimlik inşasının kaynakları ve boyutları çok ve çeşitli olduğudur.

Metodolojik açıdan çalışma niteliksel yaklaşımlardan yararlanmayı hedeflemiştir. Bu amaçla derinlemesine mülakat yöntemiyle görüşme yönergesi hazırlanarak niteliksel veriler toplanmıştır. Bunun için önceden hazırlanmış yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği ve ayrıca odak grup görüşmesi ve gündelik yaşamın izlenerek not edilmesine dayalı katılımcı gözlem teknikleri kullanılmıştır.

Niteliksel olarak yapılacak mülakat uygulamasında örnekleme seçimi kartopu ve kota örnekleme yoluyla cinsiyet, etnik ve dini kimliklere bakılarak yapılmıştır ve nc kuşağı temsilen gençler arasından uygulanmıştır. Araştırmada sorgulanmış olan sosyal, etnik ve dini kimliklere yönelik dışlama pratikleri, dayanışma algılarının belirlenmesi amacıyla, Goslar yerelinde yaşayan nc kuşak gençlerle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Anahtar-kelimeler: nc kuşak Müslüman-Türk gençliği, gençlik, Avrupa’da İşlam, kimlik oluşumu, iki dillilik, çok kültürlülük, yabancı düşmanlığı, etnik ilişkiler, Goslar/Almanya

ABSTRACT

This study aims at analyzing the identity construction process and the identity formation of youth living in Goslar town, Germany. The study analyzes how the third generation youth of the Turkish speaking community forms and internalizes identity on the basis of self definitions and the adoption of different values.

The study attempts to figure out comparative aspects of the identity construction of third generation youth in Germany. This study focuses on the youths' bi-linguistic skills, multi-identity and multi-cultural daily life experiences, and addresses specifically at social solidarity networks and conflict potentials between them and their peer groups.

Thus, the objective of the research is to focus on the Turkish community in a town in Germany. Accordingly, the study brings forth some assertions and engenders some ideas about third generation Turkish youth in Germany with a special reference to multiple-identity, bi-lingualism, discrimination and xenophobia, generational, cultural and local affiliations and sense of belongingness. The study analyzes the youth's identity construction by relating it to a conceptual discussion of multi-culturalism, integration and citizenship issues.

To summarize, this study tries to develop an analytical view on present and prospective identity construction processes of third generation youth in Goslar town. When focusing on the migration literature on Turkish population in Europe, one can recognize that the previous studies have been mainly carried out in big cities or metropol. In this respect, it is assumed that this study contributes to the migration literature by paying more attention on social cohesion and constraint in the context of the locality of a small town. For that reason, Goslar, has been chosen on purpose on account of having

a large amount of Turkish population. The local population and youth in this small town setting are assumed to have a greater potential of interaction than in a big city.

Analyzing the solidarity and conflictual relationships among Turkish youth and peers and their contribution to the identity formation has been realized by posing questions like: how does the third generation youth gain their sense of belongingness or feeling of identity? How does the conflictual agenda prevailed in Turkey reflect on the youth's lives and socialization in the German society (Goslar). Which values and traditions are mostly effective and how do they function in contributing to the identity formation of third generation. Are there specific characteristics and elements constituting this identity?

The experience and perception of the third generation youth and the resources and multi-dimensionality of identity construction will be elaborated with a social constructivist approach. Identities are constructed but are not fixed. The process of construction is an interactive one. Identities are formed through the interaction between circumstantial conditions or human perceptions on the one hand and their assertions on the other. Construction involves both the ascribed experience of being "made" by external forces, including not only material circumstances but the claims that other persons or groups make about the group in question, and the active process by which the group "makes" itself. The study asserts that the resources and dimensions of the identity construction of third generation Turkish youth in German society are multiple and do vary.

The contribution of this study will be to analyze the identity construction of the youth by also taking into consideration their ethnic and religious backgrounds. Accordingly, the study will deal with the identity construction across these different groups looking at their life experiences and strategies like partner choices, language practices, marriage arrangements, education processes, friend making, leisure time, and work strategies.

In this framework, the essential goal of this study is to analyze how third generation youth produces, reproduces and dissolves values, and in which way these values affect and develop the identity construction process.

Third generation youth is, by definition, the children of second generation parents who migrated to Germany together with their first generation parents or were born and lived in Germany.

The study is based on qualitative research methods because they form an efficient way to provide a better understanding of the perceptions, beliefs, feelings and ethnic and cultural characteristics of Turkish youth. It is a combination of fieldwork and documentary research. During the fieldwork, semi-participant observation, in-depth interviews and focus groups carried out. Participant observation with detailed note-taking provided the study with an auxiliary qualitative method. The sample is chosen by the help of snowball technique and quotas for sex, ethnic and religious origins.

Keywords: Third generation Turkish-Muslim youth, youth, European Islam, identity construction, bilingualism, multiculturalism, xenophobia, ethnic relations, Goslar, Germany

1.GİRİŞ

“Yaşlı ağaca aşı yapılmaz”

Bayern Eyaletinde yaygın olan bir atasözü

Bu çalışma, Türk göçmenlerin üçüncü kuşak çocukları üzerine klişeleşmiş olan negatif bakış açısı yerine onların durumunu anlamaya yönelik ve çoğul ve zengin deneyimlerini soruşturan bir çerçeveye sahiptir. Bunun yanı sıra, üçüncü kuşak gençlerin Avrupalılık, etnisite, milliyet, yurttaşlık, dindarlık, ulus-aşırılık ve küreselleşme konularına ilişkin eğilimlerini anlamayı amaçlamıştır.

Kasaba ölçeğinde yürütmüş olduğumuzun çalışmamızın verilerinden hareketle çalışmanın en önemli sonuçlarından birisi şöyle özetlenebilir: Artık Almanya’da yaşayan göçmen çocuklarının kendilerinden önceki kuşaklardan farklı boyutları ve özellikleri olan ciddi bir kimlik dönüşümünü deneyimledikleri ve bu deneyimlerin de farklı kimlik bileşimleri ortaya çıkardığıdır. Bir kere, üçüncü kuşak gençliğin kimliklerini meydana getiren kültürel referanslar ve kaynaklar çoğullaşmıştır. Gençlerin içine doğdukları ailenin baskın kültürü ister İslami değerler ister Kürtlük isterse Alevilik olsun, gençlerin bu değerleri içselleştirme ve yaşamlarına dahil etme biçimleri içinde buldukları Alman kültürünün ve sosyalizasyon süreçlerinin izlerini de beraberinde taşımaktadır.

Bugün Avrupa’nın herhangi bir ülkesinde yaşayan Türkiyeli göçmenlerin çocukları olan üçüncü kuşağı anlamak için yapılacak herhangi bir çalışma, öncelikle üçüncü kuşağın hem kültürel referanslarını ve bu referansların çoğulluğunu dikkate almak zorundadır hem de onların kültürlerarası

kimlik özelliklerini iyi analiz etmek durumundadır. Goslar’da yaptığımız çalışmamızın temel bakış açısı şu şekilde özetlenebilir: Avrupa’da yaşayan üçüncü kuşak gençler varlıklarıyla, yaşadıkları toplumsal ve kültürel pratiklerle, geliştirdikleri aidiyet biçimleriyle herhangi bir ulusal bağlama ve çerçeveye (Türkiye, Almanya) sığdıramayacak kadar zengin bir tecrübeye sahiptirler.

2. GENEL BİLGİLER

Bu çalışmanın amacı, Almanya'nın Goslar kasabasında yaşayan ve Türkiye'den iki nesil önce göç etmiş ailelerin çocukları olan üçüncü kuşak gençliğin kimlik oluşum süreçlerini gözlemleyip, bu gençlerin hangi toplumsal oluşumlardan geçtiklerini incelemektir. Bu çalışma, üçüncü kuşak gençliğin, değişen derecelerde benimsedikleri ve içselleştirdikleri Türk, Alman ve Müslüman değerleri nasıl tanımladıkları; kimliklerini de buna göre nasıl şekillendirdiklerini analiz edecektir.

Yukarıdaki varsayımlardan hareketle, Almanya'daki üçüncü kuşak gençliğinin Goslar kasabası yerinde mevcut ve gelecekteki olası kimlik oluşum süreçleri ve bunların olası sonuçları hakkında analitik bir bakış geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada, uygulanan derinlemesine görüşmelerle Avrupa'daki Müslüman Türklerin üçüncü kuşak gençliğinin, etnik, cinsiyet ve sosyal sınıf ve kuşaksal özellikleri itibariyle mevcut kimlik oluşum süreçleri ve bu kimlik biçimlerinin gelecekteki olası görünüşleri hakkında detaylı bilgiler elde etmek hedeflenmiştir.

Türklerin Almanya'ya göçleri ilk yıllarında tamamen ekonomik bir görünümdeyken, izleyen yıllarda ekonomik nedenler devam etmekle birlikte, 1990'lı yıllarda daha çok siyasi gerekçelerle gerçekleşiyordu. Yaklaşık yarım asırlık bir deneyimle Türklerin Almanya'daki şu andaki konumları ve göçmenlik sorunları daha çok "kültürel" ve "siyasal" bir çerçeveye oturmuş durumda. Almanya'daki Türklerin entegrasyon, kuşaklar arası dönüşümler, kullandıkları dil ve gündelik hayattaki Türk gelenekleriyle olan etkileşimleri ve sonuç olarak kimliklerinde meydana gelen değişiklikler, göç sosyolojisindeki dönüşümü de kapsayan Ulus-ötesicilik literatürünün kavramlarıyla anlaşılabilir. 1990'lı yıllardan sonra, bu literatürde Avrupa'da yaşayan Türklerin kendi içlerinde büyük ölçüde farklılaşmış olduklarını ve

geçmişteki ‘Almancı’, ‘misafir işçi’ ya da ‘yabancı’ kalıplarıyla çok az ortak noktaya sahip oldukları yönünde saptamalar yapılmaktadır.

Almanya’daki Türkiye kökenli göçmenlerin çocukları olan ve Almanya’da doğan ve orda yaşayan üçüncü kuşak gençlik farklı bir kimlik oluşumu içindedir ve yaşadıkları Alman toplumunun eğitim sürecinden geçen bu gençler, Alman toplumunun içindeki değerler, yaşam biçimleri ve kanunlarıyla sosyalleştikleri ve yetiştikleri için de kimliklerinde köklü bir dönüşümün eşiğine gelmişlerdir. Bu dönüşüm, üçüncü kuşak gençliğe özgü yeni bir görüntü arz etmektedir ve bu kimlik dönüşümü etnik ve dini aidiyet biçimlerini de doğrudan etkilemekte ve ortaya farklı bir yurttaş profili çıkarmaktadır.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Braunschweig, Salzgitter ve Hannover şehirlerinin çevrelediği ve 45000 nüfusa sahip Goslar kasabasında ve civar köyler yaklaşık 3500 civarında Türkiyeli göçmen nüfus yaşamaktadır. Kasabada yürüttüğüm çalışma boyunca katımlı gözlemlere dayalı antropolojik bir çalışma yöntemini benimsendi. Ayrıca, derinlemesine mülakat ve odak grup çalışması teknikleriyle veriler toplandı.

Çalışma boyunca gençlere çoğunlukla eğitim durumları, arkadaşlık ve dostluk biçimleri, aile ilişkileri, çalışma hayatına yönelik olarak sorular üzerinden onların kimlik oluşum süreçleri analiz edilmeye çalışılmıştır. Kimliklerinin sosyal olarak kurulmasını anlama sürecinde, onların kimliklerinin muhtemel kaynakları üzerine sorgulamalar yapılmıştır. Bu kuşağın kimliklerine kaynaklık eden temel etkenin esas olarak Alman toplumunun içinde kazandıkları sosyalleşme süreci olduğu belirtilmelidir. Bunun yanında eğitim kurumlarında kazandıkları kültürel değerlerin davranış ve düşünce biçimlerini biçimlendirdiği de unutulmamalıdır. Ancak kimlik oluşum sürecini etkileyen tek faktör içinde buldukları toplumunun sosyalizasyon süreci değildir. Bu gençlerin gerek içinde yaşadıkları ailenin kültürel ve tarihsel kökenleri gerekse ailelerinin sosyal çevresi, yakın akrabalar vb. en azından Alman okullarında gerçekleşen sosyalleşme süreci kadar etkili olmaktadır.

Bu durum paralel bir sosyalleşme imkânı da yaratmakta ve bu zaman zaman üçüncü kuşak için bir avantaja zaman zaman da dezavantaja dönüşmektedir.

Almanya'da "üçüncü kuşak gençlik"ten kastedilen, ebeveynleri Türkiye'den Almanya'ya göç etmiş ve orada yaşayan ikinci kuşak anne ve babaların çocuklarıdır. Bu araştırma için gencin evli ya da bekar olmasına ve yaşlarına bakılmaksızın sadece üçüncü kuşak kategorisine girmesi yeterli olacaktır. Ancak, gencin geldiği dini ve etnik köken çalışmanın dikkate alacağı kategorilerden biri olacaktır. Bu

süreçte kız ve erkeklerin yaşadıkları deneyimler, kimlik gelişim süreçleri ve yaşadıkları topluma bakışlarındaki algı biçimleri cinsiyet farklılıkları dikkate alınarak izlenmeye çalışılacaktır

Bu çalışma aynı zamanda küçük ölçekli bir kasabada çok kültürlülük, entegrasyon ve yurttaşlık gibi konularda üçüncü kuşak gençliğin yerel açıdan nasıl deneyimlerinin olduğunu analiz etmeye çalışırken kimlik ve gençliği belli bir **yerel bağlam** içerisinde anlama hedefindedir. Bu sayede üçüncü kuşağın sosyalizasyon sürecinin de detaylı olarak izlenebileceği düşünülmektedir.

Bir kasabada yapılmış olan bu etnografik çalışma sayesinde, yerel ve küresel arasındaki dinamik ilişkileri yerel bağlama oturtarak algılama ve değerlendirme imkânına kavuşulmuştur.

Saha çalışması boyunca sürekli olarak gençlerin ve ebeveynlerinin yaşadığı evler, çalışma ortamları, gittikleri okullar, camiiler, kurumlar, belediye, gençlik merkezleri, kafe ve diskolar ziyaret edilmiştir. Onlarla kurulan yakın ilişkiler sayesinde bu çalışma için gerekli olabilecek tüm verileri “içerden” yani birinci elden doğrudan sağlama fırsatına kavuşulmuştur.

Goslar’ın demografik dağılımı açısından en çarpıcı durum, kasabasının nüfusunun çoğunluğunu Kahramanmaraş’ın Elbistan ilçesinin iki köyünden buraya gelmiş göçmenlerden oluşmasıdır. Yaptığım araştırmaların sonucu bu durumun bir tür “zincirleme göç” sayesinde gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Ve bu zincirleme göç çoğunlukla akraba evlilikleri yoluyla gerçekleşmektedir. Gerek bu iki köyden gerek damatların gerekse gelinlerin getirilmesi yoluyla gerçekleşmektedir. Goslar’daki Kürt kökenli göçmenlerin az bir kısmının da buraya 1990’lı yıllarda oldukça yaygın olan iltica başvurularıyla gelmiş olduğu göze çarpmaktadır.

Almanya’da doğup büyüyen gençlerin Almanlık özelliklerini oluşturan kimlik özelliklerini tam olarak taşımadıkları ve öte yandan da Türklük kimliğini oluşturan özellikleri de tam olarak yansıtmaktan uzak oldukları açıktır. Bu çalışma eğer ortaya çıkan bu tireli ya da hyphenate kimlik özelliklerin neler olduğunun genel bir panoramasını çıkarmak olabilir. Çünkü burada başka tür bir problemle daha yüzleşmek zorunda kalmaktayız. Kürt, Alevi gibi kimlik unsurlarının burada nasıl bir şekil aldığını da yine üçüncü kuşak gençliğin ortaya koyduğu özellikler üzerinden anlamak zorunluluğu vardır. Türkiyelilerin tıpkı Türkiye’de olduğu gibi tek bir etnik ya da ulus özelliği gösterdiğini söylemek çok zor. O yüzden bu çalışma Türkiyeliler söz konusu olduğunda kimliklerin çoğulluğu ve melezliğini dikkate alarak toplanmış verilerin bir analizini yapmaya çalışacaktır.

Bu çerçevede bu çalışma yöntemsel olarak kültür ulus ve etnisite kavramlarını özselci bir anlayışla kapalı bütünlükler olarak kurgulayan yaklaşımların bir eleştirisini de doğal olarak içerecektir. Dolayısıyla köktenci ve ilkselci kültür ve kimlik kuramlarından ziyade oluşumcu ya da kurucu kimlik kuramlarına yaslanacaktır.

Kurucu ya da oluşturmacı kuramda, etnik kimlik statik ve tek boyutlu değil, değişken bir olgu olarak ele alınmaktadır. Kimlik, insanların içlerinden taşıdıkları ve doğuştan getirdikleri bir öz değil, belirli bir tarihsel süreçte oluşmuş bir sosyal kurgudur. Bir etnik grubu, grup kılan şey burada gruplar arasında var olan kültürel farklılıklar değil, fakat hissedilen ve deneyimlenen farklılıklardır. Elbette kültür burada önemsiz değildir, fakat değişken bir rol üstlenmektedir.

Biz araştırmamızda, etnik kimliğin hem objektif hem de sübjektif boyutları üzerinde durarak, etnik grubun varoluşunu sağlayan iç ve dış dinamikleri aynı anda dikkate almaya çalışacağız. Bu açıdan son kuram daha fazla işimize yaramaktadır. Bizce etnik kimlik, hem taşıyıcıların objektif ve sübjektif yönelimleri, hem de etnik grubun "ötekiler"le girdiği ilişkiler içinde tanımlanmakta ve anlam kazanmaktadır. Bu nedenle, gençlerin ne hissettikleri kadar ne yaptıkları da önemlidir.

Berry'ye (1997: 578) göre göçten sonra etnik gruplar içinde girdikleri toplumlarda bir kültürleşme (akültürasyon) sürecine girerler. Kültürleşme, iki kültür arasında gerçekleşen uzun süreli bir ilişkinin sonucu olarak meydana gelen bir kültürel değişme olayıdır. Bu kültürleşme sürecinde göçmen gruplar farklı tepkiler gösterirler. Bazen egemen kültüre uyum sağlayarak kendi kültürlerinden ödün verirler, bazen de egemen kültürü, kısmen veya tamamen yadsıyarak kendi kültürel köklerine sarılırlar. Bu iki tutumun arasında da birçok kültürleşme tipleri vardır.

Berry'ye göre kültürleşme sürecinin nasıl sonuçlanacağı iki temel etkene bağlıdır. İlk etken etnik grupların kendi kültürlerine bağlılık derecesi ve etnik grubuyla özdeşleşme yoğunluğudur. İkinci etken ise etnik grup üyelerinin başka gruplarla kurduğu ilişkiye verdiği önemdir.

"Entegrasyon", etnik grubun hem kendi kültürüne hem de başkalarıyla ilişki kurmaya aynı anda önem vermesini ifade etmektedir. Burada total anlamda değişme reddedildiği gibi, total anlamda kendi kültürüne bağlanma ve toplumdan yalıtılma da reddedilmektedir. Geniş topluma katılım, kısmi bir kültürel değişmeyi beraberinde getirmektedir. Başka bir deyişle geniş topluma katılma, etnik grubun kendi kültüründen bazı ödünlere vermesine ve kendini gözden geçirmesine neden olmaktadır.

Aulanderbehörde, Goslar yabancılar polisinden alınan bilgilere göre Goslar kasabası yaklaşık 4500 Türkiye kökenli göçmen nüfusa sahiptir ve bu nüfusun yarıya yakını da Alman vatandaşlığına geçmiştir. Goslar ve çevresinde tahmini olarak yaklaşık 300 civarı 14–28 yaş arası üçüncü kuşak gençlerin olduğu tahmin edilmektedir. Görüşülen üçüncü kuşak gençlerin seçilme kriteri olarak, gencin anne ya da babasının ya da her ikisinin de Almanya'da ikinci kuşak olarak yerleşmiş ve yaşamış olmasına bakılacaktır. Kartopu tekniğiyle ulaşılabilecek gençlerin sayısal olarak kız-erkek dağılımının eşit sayıda olmasına dikkat edilecektir. Bu araştırma kapsamında 60 tane derinlemesine

yarı-yapılandırılmış mülakatlar yapılmıştır ve bu derinlemesine mülakatlar kartopu ve kota örneklem tekniği ile cinsiyet (kız/erkek), etnik (Türk ve Kürt) ve dini (Alevi/Sünni) kimlik kriterleri göz önünde bulundurularak yapılmaya çalışılmıştır.

Literatüre baktığımızda, göçmenler üzerine yapılan çalışmaların genel olarak büyük ve metropol şehirlerde yapıldığı dikkat çekmektedir. Bu açıdan bu çalışma yerellik içinde yaşanan toplumsal biraradalık (social cohesion) ve baskıları da dikkate alacağı için literatüre önemli bir katkıda bulunması beklenmektedir. Bu nedenle, bu çalışma için, kasaba büyüklüğünde yerel özelliklerin analiz edilebileceği ve önemli ölçüde Türkiye kökenli göçmen nüfusuna sahip olan Almanya'nın Goslar kasabası seçilmiştir.

Üçüncü kuşak gençlerin kendi aralarındaki ve Almanlarla ve başka yabancı göçmenlerle dayanışma ve çatışma ilişkileri ve bunların üçüncü kuşağın kimlik oluşumuna katkısının analizi şu soru bakımından oldukça önemli görünmektedir: Bu gençler, kendi yetiştikleri ve sosyalizasyon sürecinden geçtikleri yer olan Almanya'da yaşamalarına rağmen, Türkiye'deki çeşitli kimlik özelliklerinden besleniyor mu ve Almanya'da nasıl bir aidiyet (sense of belongingness) ve kimlik duygusu kazanmaktadırlar? Eğer, Almanya'da yaşayan üçüncü kuşak gençler Goslar yerelinde gruplar arasındaki etkileşimden beslenerek kendilerine özgü bir aidiyet ve kimlik duygusu kazanıyorlarsa, bu süreç nasıl işlemektedir? Bu çatışmalar hangi mekanizmalarla kimlik oluşumuna katkıda bulunmaktadır? Bu kimliğin özellikleri nelerdir? Üçüncü kuşak gençlerin Almanya'daki yaşamında hangi gelenekler ve değerler nasıl bir rol oynamaktadır?

Almanya'da üçüncü kuşağın deneyimleri ve algıları ve kimlik inşasının çoklu boyutları ve kaynakları Sosyal İnşa teorilerinin ışığında anlaşılmalı çalışılacaktır. Bu Sosyal İnşa (Social Constructionism) teorisine göre kimlik, oluşum süreci karşılıklı etkileşimle mümkün olan bir süreçtir. Kimlikler bir yandan insanların atfettiği değerler, içinde bulunulan koşullar ve diğer yandan ortaya atılan iddialar

arasındaki etkileşimle kurulan bir şeydir. Bu inşa süreci hem dışsal güçler tarafından “oluşturulan” edilgen bir deneyimi hem de maddi koşulların yanında bir grubun diğer bireylerin ve grupların kendileri hakkındaki iddia ve soruları dikkate alarak bu grubun kendini “oluşturmasını” içeren aktif bir süreçtir. Buradan hareketle, bu çalışmanın iddiası üçüncü kuşak gençlerin Almanya’daki kimlik inşasının kaynakları ve boyutları çok ve çeşitli olduğudur.

Bu çerçevede, çalışmanın temel araştırma amacı, buldukları çok kültürlü-çok kimlikli-çok dilli ortamda Almanya’daki üçüncü kuşak gençlerin buldukları ortamda değerleri nasıl ürettikleri ve yeniden ürettikleri ve çözdüklerinin bu bağlamda üçüncü kuşaktaki kimlik oluşumunu nasıl ve ne yönde geliştiğinin ayrıntılı olarak analiz edilmesi olarak tarif edilebilir.

Bu araştırma kapsamında projenin araştırma asistanı kendi olanaklarıyla ve Max Planck Enstitüsünün (Halle/Saale) davetlisi olarak misafir araştırma görevlisi statüsünde aldığı üç aylık bursla Almanya’da Goslar kasabasına gidip belli bir süre kalarak bu çalışmanın bir ön araştırmasını pilot çalışma olarak yapmış bulunmaktadır.

Metodolojik açıdan bu çalışma, alan araştırması sürecinde niteliksel tekniklerden yararlanmayı hedeflemiştir. Bunun için, niteliksel olarak, önceden hazırlanmış yarı-yapılandırılmış açık uçlu sorularla görüşme tekniği, gündelik yaşamın izlenerek not edilmesine dayalı katılımlı gözlem ve odak grup teknikleri kullanılmıştır. Örneklem seçimi kartopu tekniği (snowball) yoluyla ve kota örneklem tekniğiyle yapılmış ve üçüncü kuşak gençleri temsilen 14–28 yaşlar arasındaki yaklaşık olarak 40 gençle derinlemesine görüşme yapılmıştır. Bunlardan 25 görüşmeci erkek 15 tanesi de kadın görüşmecilerdir. Bununla birlikte Goslar’da üçüncü kuşak Türk gençleriyle herhangi bir şekilde ilişkisi olan ve bu konu hakkında fikir, deneyim ve bilgi sahibi uzman Alman Sosyal psikolog, pedagog, Sosyolog, Gençlik Merkezi Yöneticileri, Okul Müdürleri vb profesyonel kişilerle derinlemesine mülakat yapılmıştır. Son olarak üçüncü kuşak Türk gençlerle hem de gençlerin ikinci

kuşak ebeveynlerinden 5–6 kişilik gruplarla iki tane odak grup görüşmesi yapılmıştır. Toplam olarak çeşitli yaş ve özelliklerde 11 ebeveynle görüşülmüştür.

Bu uzun süreli ziyaret kapsamında, Alman yetkilerle, sosyal pedagog, okul müdürleri ve gençlik merkezi yöneticileriyle ve bizzat araştırma konusu olan üçüncü kuşak Türk gençlerle derin mülakatlar yapılmış, bu konuda önemli sayılabilecek veri ve bilgiler toplanmıştır. Bu kapsamda, Almanya’da bulunan lise düzeyindeki üç tür okulun okul müdürü ve öğretmenlerinin (Gymnasium, Realschule, Hauptschule); kasabada bulunan Gençlik merkezlerinde çalışan Sosyal pedagogların (Gleis 95 ve Goslar gençlik merkezleri); hem de yerel düzeyde Goslar belediyesinde gençlerin iyileştirilmelerinden sorumlu olarak çalışan psikologların üçüncü kuşakla ilgili bakış açıları hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olunmuştur. Almanların çalışmaya dahil edilmesi hem **içeriden** hem de **dışarıdan** bir bakış imkânını zenginleştirmek açısından başvurulan bir yöntem olmuştur.

Ayrıca, araştırmacı Goslar kasabasında saha araştırması sırasında gençlerinin yoğun olarak gittiği Gençlik merkezlerinde (Gleis 95 Jugendezentrum, Oker) 3 ay sosyal pedagog olarak çalışmış ve katılımlı gözlemlerde bulunarak gençleri yakından tanıma fırsatı elde edilmiştir. Bu sayede kasabadaki Türkiyeli ve Alman gençlerle tanışılmış araştırma kapsamında yoğun görüşmeler yapılmıştır.

Gençlerin Goslar’daki demografik dağılımının listesinin bilgileri Niedersachsen Eyaletine bağlı Goslar Ausländerbehörde (Yabancılar Polisi) Dairesinden edinilmiştir. Bu konuda ilk bilgiler bu daireden alınmıştır ve detaylı olarak bilgi akışı yine bu resmi daireden ve uzmanlardan sağlanacaktır.

14-28 yaşlar arasındaki üçüncü kuşak gençlerin seçiminde esas kriter, seçilecek gencin anne ve babasından herhangi birinin ya da her ikisinin de Almanya’da yaşayan ikinci kuşak bireyler olmasıdır. Bu gençlerin evli ya da bekar olmasına bakılmaksızın erkek ve kadın dağılımının

da dengeli olmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca, gençlerin etnik, dini kökenleri ve geldikleri sosyo-ekonomik kökenleri görüşülen gençlerin seçiminde dikkat edilen unsurlar olmuştur. Çünkü gençlerin kimlik oluşumu ve onların kendi kimlik algılarında geldikleri kökenin anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığı saptanmaya çalışılmıştır.

Bu seçim Almanya'daki bütün gençleri temsilen değil, Goslar kasabasının yerel özellikleri dikkate alınarak yapılmıştır. Bu yaşlar arasındaki gençlerin Alman vatandaşı (Türkiye kökenli) ya da Türk vatandaşı olma kriteri gözönünde tutulmakla birlikte bu kriter görüşülen kişinin seçilmesi noktasında dikkate alınmamıştır. Ayrıca, Goslardaki demografik yapı açısından ve hem de araştırmanın örnekleminin tespiti açısından, çifte vatandaşlığı olan ya da Alman vatandaşı olan Türk kökenli kişilerin istatistiki bilgileri de [Niedersächsisches Landesamt für Statistik](#) adlı Resmi Eyalet İstatistik Kurumundan istenmiştir.

Katılımlı gözlem, aynı zamanda, gençlerin gündelik yaşamlarındaki alışkanlıkları ve pratikleri konularında derin ve çok boyutlu gözlemler elde edilmesine yardımcı olmuştur. Katılımlı gözlem tekniğinin bu araştırmada Goslar kasabasındaki yerel değerler, alışkanlıklar ve davranışlar konularını izleme noktasında geniş imkânlar sunarak, yerelliğin kimlik oluşumundaki etkilerini dikkate alan bu araştırmayı oldukça zenginleştirdiği düşünülmektedir.

Derinlemesine mülakat tekniği ise bu araştırmanın esas dayanaklarından birisi olmuştur çünkü bu çalışma derinlemesine mülakatlar yoluyla, üçüncü kuşak gençlerin kimlik oluşum süreçlerinin anlam dünyalarını ve gençlerin kimlikle ilgili olarak Alman ve Türklere yönelik algılarını ortaya koymayı hedeflemiştir. Bu bilgilerin tutarlılığı ve birbirleriyle karşılaştırılma olanağı açısından, standart bir mülakat formu hazırlanmış, gençlere standart sorular yöneltilmiştir.

Son olarak, üçüncü kuşak Türk gençlerinin ikinci kuşak ebeveynleriyle iki tane odak grup görüşmesi yapılmıştır. Bu sayede odak grup görüşmesiyle, mülakatlarda üçüncü kuşak gençlerin bireysel olarak

ifade etmediği önemli bilgilere ulaşılmıştır. Bununla birlikte odak grup görüşmesi üçüncü kuşak gençler hakkında kolektif olarak üretilmiş anlam ifade ve düşünceleri de ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda, odak grup görüşmesi üçüncü kuşak gençlere ilişkin dışarıdan, daha mesafeli ve nesnel bir bakışın nasıl olduğuna dair bir görüş sağlayabilmiş ve amacına ulaşmıştır.

Çalışma Yönteminin Sınırlılığıyla İlgili Bir Not

Çalışmanın önemli bir sınırlılığından söz etmek gerekir. Goslar'da saha çalışmasının başladığı ilk günlerde özellikle belli çevrelerde saha çalışmasını yapan araştırmacının devlet tarafından gönderilmiş bir mit(Milli İstihbarat Teşkilatı) ajanı olabileceğine dair ciddi efsaneler üretilmiştir. Bu önyargının üstesinden gelmek kolay olmadı. İnsanlarla olabildiğince yakın ve sosyal bir iletişime girmek ve onları çay ya da yemek için sürekli evime davet etmek sorunu büyük ölçüde çözmekle birlikte, Goslar'da kalınan bir yıl boyunca belli bir kesimdeki insanların bu şüphelerini gidermek çok da mümkün olmadı maalesef. Bu tür antropolojik çalışmaların böyle bir sınırlılığının olabileceğini ancak saha çalışması sırasında fark ettiğimi söylemeliyim. Bu çerçevede saha çalışması başladığı sıralarda defalarca neden başka bir yer değil de Goslar'ın çalışma alanı olarak seçildiği konularında oldukça ısrarlı sorulara muhatap kaldığımı da belirtmeliyim.

Ancak böyle bir durumun arkasında ne tür bir algı olduğunu anlamaya çalıştığımda bir yanıyla bu durumun Müslüman cemaatin 11 Eylül 2001 Amerika'daki ikiz kuleler olayı sonrasında kendilerini güvende hissetmemesiyle ilgili olabileceğini fark ettik. Çünkü bu tarihten sonra Alman polislerinin zaman zaman camii çevresinde yaptığı güvenlik kontrollerinin de bu güvensizlik algısının oluşmasına katkıda bulunmuş olabilir.

Ayrıca, yine yöntemsel sınırlılık açısından baktığımızda; çalışmanın kasaba ölçeğinde yapıyor olması, Almanya'nın geneli ve diğer büyükşehirler hakkında tam bir fikir vermeyebilir ve bu yüzden

çalışmanın büyük ölçekli toplumsal mekânlar için genelleme yapamayacak olması belli bir sınırlılığını oluşturmaktadır.

Ancak, Almanya'daki küçük yerleşim yerlerinde göçmen ve özellikle de göçmen çocuklarının kimlik oluşum süreçleri için konuşulduğunda bu çalışmanın belli özellikleri itibariyle etnografik ve antropolojik olguların, sosyolojik analizle birleştirilmesi gibi bir özellik taşıdığını da söylemek mümkün olabilir.

4. BULGULAR VE TARTIŞMALAR

4.1. GOSLARDA ÜÇÜNCÜ KUŞAK GENCLİĞİ

Almanya'daki Türkiyeli göçmenlerin toplumsal alanı Almanya'yla Türkiye'nin kesiştiği ve iç içe geçtiği bir alan olarak nitelenebilir.

Göçmenlerin çocukların statüsü “daimi vatandaşlar” konumuna dönüşmüştür. Bu durumun Goslar gibi küçük bir kasabada bile artık görünür hale gelmiş olan onlarca kanıtını gözlemek mümkündür: dil kullanımındaki değişimler, vatandaşlığa geçişler, çeşitli tüketim alışkanlıklarındaki ve davranışlarındaki değişiklikler, tercih edilen arkadaşlık biçimleri, yaşanan çevre ve kurulan sosyal iletişim ağları ve en çok da değişen yaşam tarzları bu köklü değişimlerin değişik işaretçileri sayılabilir.

Söz konusu çalışmada Almanya'daki Türkiyeli göçmenlerin çocukları olan yeni nesil gençler olduğunda, bu gençlerin genel olarak geleneksel ve modern değerler arasında bir “arada kalmışlık duygusu” ile yetiştiklerini düşünen anlayışını sorgulamaktadır. Bu anlayışın, günümüzde literatürde oldukça tartışılan yanları mevcuttur. Örneğin, Türk göçmenler üzerine çalışan Kaya (2005) ve Soysal (2001; 2002) gibi sosyal bilimciler bu durumda olan göçmen kökenli gençlerin değişik kültürel pratiklerine bakarak bu “arada kalmışlık” durumunun karşısında pasif ve etkisiz olmadıkları, aksine kendi kimlik oluşum süreçlerine aktif olarak katılıp bu iki kültürün yeni bir sentezinin ortaya çıkmasında katkıda bulduklarını iddia ederler.

Bu iddia başlı başına gençlerin mevcut durumdaki negatif gibi algılanan durumuna karşı çıkması ve gençlerin aslında belli imkânların ve olasılıkların da öznesi olabileceği fikri çok değerli bir bakış açısidir.

Hiçbir göçmen ailesi ve onun bireyi, göçün yarattığı dönüştürücü etkiden kaçamaz. Bu bağlamda geleneğin ve sosyal ilişkilerin bir boyutu olarak evlilik, namus/cinsel ilişki, kadın/erkek ilişkilerinde gençlerin sahip olduğu anlayışlar, kuşaklar arası ilişkiler açısından Alman dilinin ve Alman kültür ve eğitiminin gençler üzerindeki etkilerini izleyerek Almanya'daki geleneklerin üçüncü kuşakta göze çarpan değişikliklerini kuşaklar arası “dikey ilişkiler” ekseninde anlaşılmaya çalışılmıştır

Bunun yanında aslında üçüncü kuşak gençlerin maruz kaldığı geleneksel değerler de birinci kuşağın ilelebet koruduğu ve muhafaza ettiği, dönüşüme uğramamış bir gelenek de değildir. Aksine Almanya'da yaşanan ve hem Hıristiyan kültürüyle ve hem de batılı değerlerle olan yaklaşık yarım asırlık bir diyalog, geleneksel Türk-Müslüman kültürünü ve onun öznelere olarak düşündüğümüz göçmenlerin kültürel pratiklerini de dönüştürmüştür.

Bir kültürden etkilenmemenin ya da Türk-İslam kültürünü korumanın tek ölçütü sembolik olarak sadece domuz eti yenmemesi ya da en azından Cuma günleri Cuma namazına gitmekle ölçülemez yalnızca. Türklerdeki demokrasi algısı, aile değerlerinin ve sosyal hayata ilişkin algıların değişmesi bile başlı başına bu geleneksel değerlerde yaşanan dönüşümün altını çizmektedir. Dolayısıyla Goslar için öncelikle vurgulanması gereken nokta gençlerin Türk ve İslam geleneğinin anavatan pratiklerinden oldukça farklılaşmış bir formuyla yetiştikleridir.

Göç aslında bir bakıma, bir toplumsal sistemden diğer bir toplumsal sisteme ve bir sosyal sistemin sembolleriyle diğerinin yer değiştirmesi demektir. Bu yer değiştirme geleneklerdeki beceri ve rollerin

azalması ve bilindik statüler ve iktidar ilişkilerinde ani değişikliklere yol açar. Bu değişikliğin etkileri hemen hemen her göç ailesinde görülür. Bu göç sürecinin değişik evreleri, ailenin değişik bireyleriyle bağlantılandırılabilir. Biz de Goslar da bu rapor detaylarına çok fazla giremediğimiz ancak sadece ana hatlarını sunduğumuz değişikliklerin izini sürdük

Goslar'da üçüncü kuşak gençlerin buldukları çok kültürlü ortamda, kimlik edinme sürecinde izledikleri yollar oldukça çeşitlidir. Bir genç Alman toplumsal çevresine pozitif olarak dahil olmasının doğru olup olmayacağını sorguluyor olabilir. Başka bir genç de bu sorunu kendisini kendi ebeveynlerinin anavatanda bıraktıkları etnik ve kültürel kaynaklarına geri dönerek ve Alman toplumuna olan bağımlı bilinçli şekilde zayıflatarak çözmek isteyebilir. Bazıları da aktif bir şekilde toplumsal ve politik olaylara katılarak Alman toplumunda yaşamayı tercih ederken, diğerleri de farklı toplumsal ve ulusal geçmişlerden gelen insanlarla kültürler arası bir arayışı tercih ederler. Bununla birlikte bazı gençler de doğrudan doğruya kendilerini etnik terimlerle tarif edip buna göre davranmaktadırlar.

Goslar'daki üçüncü kuşak gençler aynı anda hem Türklüğü (ya da Kürtlüğü veya başka bir etnik kökeni), hem Müslümanlığı (veya laikliği) hem de Alman yurttaşlığını farklı bileşimler halinde yaşıyorlar. Tüm içerdiği sorunlara rağmen, bu kimlikler farklı kültürel referanslardan beslenip farklı bir kimlik ve dolayısıyla da yurttaşlık biçimi oluşturuyorlar. İlginç bir şekilde yeni kuşak gençler hem Almanlarla ortak bir zeminde eşit olma mücadelesi veriyor hem de bunu zaman zaman farklılıklarını da dile getirerek yapıyorlar. Yani bir bakıma farklılıklarını Alman vatandaşlıklarının içine dahil etmeye çalışıyorlar. Bunu yaparken içinde buldukları toplumun dilini öğreniyorlar, siyasete ve topluma katılmaya çalışıyorlar. Bazen bir tutarsızlık gibi görünse de aslında hem kendi anadillerini

konuşmak hem de içinde buldukları toplumun dilini öğrenmeyi bir zenginlik talebi olarak öne sürebiliyorlar.

Çağlar'ın da işaret ettiği gibi, 1990'larla birlikte çok kültürlülük retoriğiyle uygunluk içinde "Alman-Türkleri"nin çok-yerli bağlılıkları ve çok-kimliliklerine ek olarak çok-boyutlu kültürel gelenekleri ve dilleri artık "patolojik" ve olumsuz olarak değil zenginleştirici ve güçlendirici olarak değerlendiriliyordu (2000: 133)

Hiç kuşku yok ki üçüncü kuşağın yarattığı bu değişim, bu kuşağın Alman toplumunun sosyal, politik, kültürel ve iktisadi hayatının doğal parçaları olarak bu alanlara dahil olmaları açısından müzakere güçlerini arttırmıştır.

Üçüncü kuşağın Alman toplumundaki klişelere rağmen göçmen çocuklarının nasıl bir uyum içinde olduğu konusunda bir görüşmecinin ifadeleri oldukça çarpıcı görünmektedir.

Aslında benim durumunda olan bir sürü insan. Ama renksiz ve sessiz, yani medyatik değil. Olay da olmuyor, hiç kimse bunların ne kadar uyum sağladığını veya bunların köklü bir kuşak olduğunu kimse söyleyemiyor. Gerçekten de renksiz ve sessiz. Şimdi bir haber verildiğinde yabancılarla ilgili bakın haberlere, ilk verdikleri haber, yabancılarla ilgiliyse, başörtülü bir kadın gösterir; çok tipiktir bu. Hiçbir zaman böyle ... Kadını göstermezler, ama doludur sokaklarda ya da bir sürü yerde ... Onların üzerinde tabii ki, bu onların normalleri olduğu için, her iki taraf için de normal olduğu için, her zaman söylüyorsunuz, ama sizi medyatik değilsiniz, olay değilsiniz, onun için bunun üzerine çok konuşulmuyor. Bu biliniyor, en azından bu işle ciddi anlamda uğraşan insanlar biliyor bunu. Ama ona rağmen Almanya'da genel bir soğuk iklim var yabancılara karşı. Bu ne zamandan beri de oldu diyebilirsiniz? 2001 olayları mıydı? (Görüşmeci 37)¹

Görüşmeci Almanya'nın göçmen çocuklarıyla ilgili sorunlar karşısında sorumlu olabileceğine işaret ederek:

Alman toplumu... Renksiz ve sessizleri ya da kendi renginde, kendi sesinde birilerini seçiyor. Bunun şöyle de ilgisi olmayabilir, yani birisini dışlama anlamında da ilgisi olmayabilir. Bu şey de olabilir, kendisini korumak anlamında da olabilir. Ama ekonomi kötü olunca, siz sosyal olarak bir şey yapma gereğini de duymuyorsunuz, çünkü acil bir sorunuz var, onu çözmeye çalışıyorsunuz. Almanya'nın genel problemi, okuldan çıkan gençlerin hangi şekilde çıktığıdır, özellikle yabancıların. (Görüşmeci 37)

Gençlerin kimliğinin temel çerçevesini büyük ölçüde ailesinin değerlerini temsil eden kültürel muhafazakârlık ve içinde bulunduğu topluma uyum öğeleri arasındaki gerilimli sayılabilecek ilişkiler etkilemektedir. Yeni kuşaklar, çok kültürlü bir ortamda birden fazla kültürün etkisi altında toplumsallaşma süreci geçirmektedirler. Toplumsallaşma sürecinin ilk evresinde ev ortamında anne ve babanın kültürü etkili olmaktadır. Büyük ölçüde kimliğin temel referansları bu dönemde oluşmaktadır. İkinci aşamada ise çocuklar veya gençler, okul ve sokak ortamında Almanya kültürüyle karşılaşmaktadırlar. Farklı seçeneklerle karşı karşıya kalan gençler, genellikle "ev kültürü" ile "çevre kültürü" arasında bir takım seçimler yapmak zorunda kalmaktadırlar. Bu durumda gençler kendilerini sürekli olarak bir gerilim ortamı içinde hissedebilmektedirler.

Ancak "ev kültürü" ve "çevre kültürü" etkileşimi açısından bu noktada şu açıkça söylenebilir: Genel olarak bakıldığında gençlerin tutumları ne tam bir kültürel muhafazakârlık, ne de tam bir asimilasyon modeli çerçevesinde tanımlanabilir. Gençlerin kendilerini ifade biçimi olarak zaman zaman günlük yaşamında sıkça ifade ettikleri "kültürünü koruyarak entegre olma" ifadesi gençlerin anlam dünyalarında bir yere oturmaktadır. Ancak gençlerin bu ifade biçimi gençlerin, "dışarıdan

¹ Görüşülen kişilerin kısa bir profili için eklerde verilen görüşmeci tablolarına bakılabilir.

sınırlandırılmamak” ve kendi istedikleri gibi kültürlerini olabildiğince “özgürce yaşamak” istediklerinin bir işareti olarak da okunabilir.

Bu kimlik dönüşümünün en önemli hazırlayıcılarından birisi sosyalizasyon süreci iken, Alman dilinin adeta anadil gibi kullanılması da sosyalizasyon süreci içindeki en kritik öge olmaktadır. Üçüncü kuşak Türk gençliğinin Almanca dilini iyi bilip, akıcı bir şekilde kullanması, onların günlük yaşamlarında Türkçeden daha ağırlıklı bir yere sahip olmaktadır. Bazı durumlarda Türkçe konuşulan ikinci dil olarak bir kültürel zenginlik ögesi olarak karşımıza çıkarken, bazı durumlarda Almanca'nın tek dil olarak benimsendiğini söyleyebiliriz.

Sosyalizasyon süreciyle şekillenen bu durum, herhangi bir gruba aidiyetlik durumunu anlatan bağlanma biçimlerinin kimlik, yurttaşlık sınırlarında ve anlamında ve dolayısıyla da hem kendilerine atfedilen hem de kendilerinin kendilerine attıkları kimlik biçimlerinde ve tercihlerinde önemli değişiklikler ortaya çıkarma potansiyeline sahip görünmektedir.

Doğaldır ki bu süreç, Alman toplumunun içinde ve çevresinde yaşayan üçüncü kuşağın Türkiye kültürü ve yaşam biçimiyle de irtibatı birinci ve ikinci kuşağa oranla farklılaşmıştır. Dolayısıyla, üçüncü kuşağın arkadaşlık ilişkileri, evlilik kalıpları, çalışma davranışları, eğitim durumları vb. gündelik hayat alışkanlıkları da önemli ölçüde değişime uğramıştır.

Bu çalışma bu değerlerin yerel olarak Goslar'daki izlerini sürmeyi hedeflemiştir. Bir bakıma büyük şehirden daha tutucu ve yavaş bir değişimin gerçekleşmesi beklenmekte ancak Alman toplumunun büyük şehir ve kasaba yaşantıları arasında maddi ve manevi boyutlarda anlamlı farklar beklenmediği için bu verilerin belli ölçülerde genellenebilir yanlarının olması gerekir.

Bu değişimin kendisi, bugüne kadar Türk toplumuna misafir gözüyle bakan Alman toplum siyasetinin ve toplumsallığının da göçmen toplum olma yolunda dönüşmesine katkıda bulunacak bir gelişme gibi görünüyor. Alman toplumu kendisinin bağrında yetiştirdiği üçüncü kuşağın kimlik repertuarına yapacağı katkıyı göz önüne alarak, geçmişteki dışlayıcı reflekslerinden ve alışkanlıklarından vazgeçmek zorunda kalıp kalmayacağı önümüzdeki dönemlerin önemli bir sorusu olarak görünmektedir. Bu noktada Almanya’da üçüncü kuşağa yönelik olarak, resmi, popüler ve dışlayıcı söylemler ve klişeler de yeri geldikçe olabildiğince analiz edilmeye çalışılmıştır.

Örneğın bir görüşmecinin aktardığı bir tanıklık Alman toplumunun da algılarında bir dönüşümün gerekliliğinin altını çizmektedir. Şimdi bu kimlik çoğullaşmasının zor yanlarının da olduğuna işaret eden bu üniversite öğrencisi kulak verelim:

Genç: Ben ne zaman desem Türküm desem rezil oluyorum, ne zaman Almanım desem yine rezil oluyorum.

Görüşmeci: Niye?

Genç: Bir kere trende dedim, Almanım ben dedim. Askerliğe gittin mi dedi Türkiye’de dedi, Alman arkadaşım. Dedim salakmısın ben Almanım dedim. Bütün trendekiler gülmekten yere yattı. Anlıyorsun...

Görüşmeci: Anladım

Genç: Yani espri olarak anladı onlar. Hal buysa ben ciddi söylemek istedim.

Görüşmeci: Alman vatandaşısın.

Genç: Öyle demek istedim. Ben Almanım onun için gitmeme gerek yok dedim. Hepsi gülmekten yere yattı. Trendekiler. Ne zaman desem Almanım desem rezil oluyorum, ne zaman Türküm desem yine rezil oluyorum.

(Görüşmeci 1)

Sonuç olarak, günümüz küresel dünyasında kimlik kavramı artık sabit olmayan, çok katmanlı, eklektik bir toplumsal var oluşu ifade etmek için kullanılmaktadır. Ulus-ötesi topluluk yaşamında kimliklerin birbiriyle yan yana bulunma ve birbirleriyle etkileşim içine girme imkânlarının kolaylaşmasıyla

birlikte melez, çoğul ve karmaşık kimlik biçimleri ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, bu çalışma, Almanya’da özellikle de Goslar’daki üçüncü kuşak gençlerin kimlik problemlerinin değişen bu kimlik kavramıyla birlikte şekillendiğini varsaymaktadır. Bu çalışmanın çerçevesi içinde, üçüncü kuşak gençlerin “çok-kültürlü” Alman toplumunda iki kimlikli ve iki dilli olmalarının onların yaşamına sağladığı olumlu katkılar ve olumsuz etkileri, evlilik biçimleri, eğitim ve iş durumları ve arkadaşlık ilişkilerine yani sadece hissiyat değil pratiklere referansla anlaşılmaya çalışılmıştır.

Bu bağlamda denilebilir ki: Bireylerin kimliklerindeki farklılıkların kaynakları önceden belirlenemez, ancak pratikle açığa çıkar. Göçmenlik çalışmalarının kültürel farklılık ve mekânların, ortak soy ya da kökenlerden gelen insanlar arasındaki sınırları belirlediğini varsayan anlayış da yerini bu deneyimlerin artık mekân ya da kökenlerle sınırlanamayacağı ulus-aşırı pratiklerle belirleneceği bir anlayışa bırakmıştır.

Bu bağlamda, üçüncü kuşak gençlerin sosyal hayatlarında ve sosyalizasyon süreçleri boyunca hangi değer ve gelenekleri nasıl içselleştirdikleri ve gençlerin kimliklerini oluşturucu saiklerin neler olduğu şu sorular çerçevesinde soruşturulmuştur:

- a. Almanya’daki çok dilli ve çok kültürlü ortamda üçüncü kuşak gençlerin arasındaki toplumsal ağın hangi tür üretimleri ve çözülme dönüşümleri, günlük yaşamdaki dayanışma ve çatışma kalıplarıyla ilişkili olarak, Türkiyeli göçmen ailelerin geleneklerinin yapısını değişime uğratmaktadır?
- b. Türk ve Alman gelenekleri üçüncü kuşağın kimlik inşalarında (oluşumlarında) nasıl bir rol oynamaktadır?
- c. Türkiye’de halen mevcut bulunan toplumsal sorunlar üçüncü kuşak gençliği açısından sosyal yaşamlarında ne tür bir yer işgal ediyor ve ne anlam ifade ediyor?
- d. Üçüncü kuşak gençlerin birbirlerini kabullenmeleri, algıları ve dışlama davranışları bu gençlerin dayanışma ve çatışma ilişkilerini nasıl dönüştürür?

e. Üçüncü kuşak gençler için geleneksel ayrımcılık, etiketleme ve dışlama kategorileri son tahlilde etnik dinsel ve milliyetçilik kriterleri açısından Almanya'nın mahallî bir yerleşim yerinde (Goslar kasabası) nasıl işlemektedir?

Alman-Türk gibi tireli tanımlamalar, araştırma çerçevesinde gençlerin melez (hibrid) kültürel kimliklerine işaret eder. Bu şekilde araştırmacıyı ulus ötesi göçmenleri ve onların üçüncü kuşak çocuklarını 'Türk' olarak özelleştirilerek algılamaktan uzaklaştırır ve diasporik kimliklerin ulus-aşırı niteliğinin altını çizer. Üçüncü kuşak gençleri tarif ederken bu yüzden çoğunlukla daha nötr ve değer yüklü olmayan üçüncü kuşak gençler ya da Alman-Türk gibi terimler tercih edilmiştir.

4.2. GENCLİK KÜLTÜRLERİ: GENÇLER “NORMALLEŞMEK” İSTİYOR

Yeni kuşak gençler, Alman toplumunun kurallarını aile ilişkilerine dahil ederler ve ebeveynleriyle bu kurallara göre iletişimde bulunurlar yani kendi Alman çevrelerinden türettikleri modeli izlerler. Böyle davranışlar gençlerin topluma ya da ebeveynlerinin kuşağına karşı protestolarını da içerir. Diğer yandan, birçok anne baba kendileri baskı altında yetiştirmeleri yüzünden bu kopuşu kabullenmeyeceklerdir (Kürşat-Ahlers, 1994: 11)

İslami gelenekler ve toplumsal kurallara artan vurgu, geleneksel kültürel değerler ve normlar ve geçmişe yapılan güçlü referans ve birçok süreçler Türk anne babaların göçle kaybettikleri bazı otoritelerini, daha başka değişikliklerle yeniden müdahale etme olanakları olarak yorumlanabilir. Göçten sonra, dini gelenekleri sürdürmek ve İslami bir yenilenme Türk aileleri ve özellikle de bazı Türk babalar ve ağabeyler için göçün istenmeyen toplumsal sonuçlarından geleneksel aileyi korumak için araçlar sağlamaktadır. Burada “yaşayan İslam” ataerkil ailenin meşrulaştırılması için bir araç haline gelir.

Soysal'a göre, kamusal, popüler ve akademik söylemlerde göçmen Türk gençliği Avrupa modernliğinin ortasında İslam veya Türklüğün yeniden yeşermesinin şiddetli savunucuları olarak yer alır. Bu görünen sezginin aksine Soysal, göçmen genç kültürlerinin esas çeşitliliğinin metropol şehri olma yolundaki Berlin'de gençler için mevcut olan söylemsel ve kurumsal kaynaklar tarafından kolaylaştırıldığı ve yönetildiği fikrindedir. Özellikle, Türk gençlerinin kültürel çeşitliliğinin önemi, ulus-ötesi kültürel alışveriş ve ötekinin ait olma ve ortak duygularını ve ulusal konfigürasyonlarını karmaşıklaştıran ve kamusal alanlarda ortaya çıkan modern çoğulculuk, insan hakları ve eşitlik söylemlerindedir (Soysal, 2001: 15).

Gençlik kültürleri esas olarak kendi üyelerinin kimliklerini stiller aracılığıyla ifade ederler. Bununla birlikte bu stiller sosyal sınıf, cinsiyet, etnisite, kuşaksal ve yerel özellikler taşımaktadır. Sonuç olarak bunlar kimlik formasyonunda bulunan karmaşıklığı yansıtır. Bu kimlik oluşumları gençlik tarzlarının deneyimleri üzerinden, hem sınırlanan hem de yüzer-gezen olan kimlik imkânlarından oluşurlar, ama aynı zamanda farklı kimlik oluşumlarının birbirleriyle olan ilişkiselliğini de vurgularlar. Bu çok kültürlülük ve etnik kimliklerin sınıf, cinsiyet ve yerel kimlikler gibi diğer kimlik oluşum süreçlerinden ayrı olarak düşünülmemeyeceği anlamına gelir (Bjurström, 2004: 232).

Göçmenlerin pratiklerinin giderek artan ulus-ötesileşme hayatın her alanını yönlendirmektedir. Kültürel alan ve özellikle Alman-Türklerin popüler kültürü oldukça yüksek düzeylerde ulus-ötesi karakter taşımaktadır. Almanya'daki gençlik kültürleri çok katmanlı ve çok-yerel özellikler göstermektedir. Örneğin ikinci ve üçüncü kuşak gençlerin arasında Cartel (oldukça radikal bir Türkçülük perspektifiyle) ve Islamic Force (İslamcılık Perspektifiyle), Aziz A (Alevilik perspektifiyle) gibi kültürel kodlar taşıyan müzik grupları oldukça popüler bir durumdadır (Çağlar, 2001: 607)

Goslarda üçüncü kuşak arasında Clash, Kartel, Ünlü, Islamic Force gibi müzik grupları oldukça popülerdir. Fakat bu grupları ve müziklerini “Türk” ve “Alman” kaynakları arasında basit bir köprü olarak nitelendirmek onların heterojenliğini sınırlamak anlamına gelebilir. Siyahların müziğinden, oryantalden ve pop müzikten devşirilmiş parça, imaj ve tarzlar bu grupların müzik ve eğlence stilindeki “Türk” ve “Alman” kaynaklar kadar belirgindir.

Bu noktada Ayhan Kaya (2000: 34) Berlin'deki Türk gençlerle ilgili çalışmasında diasporik topluluklar olarak adlandırdığı göçmen toplulukların, günümüzde artık pasif konumda olmadıklarını, aksine buldukları ülkede aktif, karar verici, etnik bazlı siyasal katılım stratejileri ve uluslararası

ağlar geliştirdiklerini iddia ederek, Almanya’da doğmuş büyümüş üçüncü kuşak Türk gençlerini analiz ederken akılda tutulması gereken farklı açılımlar sunmaktadır.

Ulus-ötesi bir zaviyeden konuşacak olursak, üçüncü kuşak gençliği bağlamında, Almanya’da karşımızda henüz bütün boyutlarıyla anlaşılmayı bekleyen çok-biçimli çoğul-kimlikler ve öznellikler bulunmaktadır. Üçüncü kuşakta, beden dili, yüzsel ifadeler, duruş biçimleri bile görünür bir şekilde değişmiştir. Bu değişiklikler Alman ev sahibi kültüründen de değişik bireylerin duygusal ve bilişsel formlarını sunuyor. Dil üretiminin fizyolojik tarzı, dil, ifade ve duruşun kullanımı kadar ses yaratıcılığı da güçlü bir şekilde Alman dilinden etkilenmiştir. (Ciompi,1994:45)

Üçüncü kuşak gençlerin buldukları çok kültürlü ortamda, kimlik edinme sürecinde izledikleri yollar oldukça çeşitlidir. Bir genç Alman toplumsal çevresine pozitif olarak dahil olmasının doğru olup olmayacağını sorguluyor olabilir. Başka bir genç de bu sorunu kendisini kendi ebeveynlerinin anavatanda bıraktıkları etnik ve kültürel kaynaklarına geri dönerek ve Alman toplumuyla olan bağına bilinçli şekilde zayıflatarak çözmek isteyebilir. Bazıları da aktif bir şekilde toplumsal ve politik olaylara katılarak Alman toplumunda yaşamayı tercih ederken, diğerleri de farklı toplumsal ve ulusal geçmişlerden gelen insanlarla kültürler arası bir arayışı tercih ederler. Bununla birlikte bazı gençler de doğrudan doğruya kendilerini “etnik terimlerle tarif edip buna göre davranırlar” (Tan & Waldhoff, 1996: 13).

Diğer yandan üçüncü kuşak gençlik arasında şiddet eğilimlerinin de oldukça belirgin bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun çeşitli nedenleri olduğuna dair literatürde oldukça fazla yayınlanmış materyal var. Goslar’daki ve özellikle de Oker’daki gençliğin şiddete olan yatkınlıklarının onların yerleşim yerleri (ghetto), sosyalleşme süreçleri, eğitim durumları ve sosyo-ekonomik düzeylerinin karışımı olarak ortaya çıkan bir fenomen olduğu saptaması yapılabilir.

Goslar'da gençlik merkezindeki (Gleis 95) gençlerin büyük bir kısmının birbirleriyle olan ilişkilerinde sık sık birbirlerine vurduklarını ve övgüyle Almanları nasıl dövdüklerini birbirlerine anlattıklarına şahit olmak mümkündür. Hatta okulda yaptıkları kavgaları kaydedip internet sitelerinde video paylaşım sitelerinde birbirleriyle paylaşmaktadırlar.

Oker'de Gleis 95 adlı gençlik merkezinde 3 ayda bir gerçekleştirilen kasabanın güvenlik kurumları ve polis ve belediye ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinin kasabanın güvenlik sorunlarının tartışıldığı rutin toplantılar yapılmaktadır. Katılmak fırsatını bulduğumuz bu toplantının büyük bir kısmı Oker'deki güvenlik sorunları ve şiddet olaylarına ayrılmıştı. Şiddet ve yasadışı olaylar başlığında konuşulanlar arasında ilk sırada Türkiyeli göçmenlerin çocukları gelmekteydi ve çoğunlukla küçük çete benzeri grupların büyük ölçüde göçmen çocuklarından oluştuğu raporlar ve örnek olaylarla konuşuldu. Goslar yakınındaki cezaevinde hatırı sayılır sayıda Türk genci olduğu da bu toplantının gündemini oluşturuyordu.

Uzun yıllardır Oker semtinde Gençlik merkezinde sosyal pedagoğ olarak çalışan Türkiyeli bir göçmen, gençliğin şiddete olan yatkınlıklarının onların sosyalleşme süreçleri, eğitim durumları ve sosyo-ekonomik düzeylerinin karışımı olarak ortaya çıkan bir fenomen olduğu saptamasını yapıyor:

Öyle görünüyor ki Goslar ve Almanya'da yaşayan gençlik, şiddete oldukça yatkın bir gençlik. İnsanlar niye şiddet kullanır? Şiddet bir insanın bir sorunu çözmeye kullandığı bir metottur. Ancak realite şu ki, bu sokakta yaşayan gençler hem geleneksel yapılarından dolayı, hem sosyalizasyon süreçlerinde öğrendiklerinden dolayı yaptıkları bir olay var; problemlerini genellikle şiddetle çözmek isterler. Buna yatkın bir şey. Bunun nedeni, eğitim seviyesidir yüksek ihtimalle, sonra bir de içinde buldukları tabakadır. Burada yaşayan, biz literatürde farklı şeyler kullanırız, daha doğrusu kullanılır, denilir ki proletarya, lümpen proletarya, burjuvazi bilmem ne. Bunlar yanlış şeyler de değil tabii, ama çok doğru şeyler de değil. Böyle toplumda bütün sınıflar sınırlarla ayrılmış, bir taraflara koymuş, oradan oraya geçiş yasak gibi, böyle bir şey söz konusu değil. Ama bir realite ki, örneğin, Berlin'de çeşitli bölgelerde, semtlerde farklı sosyal yapılara sahip insanlar oturur. Bizim bu sokağımızda

oturan insanların sosyal yapıları, ekonomik yapıları, kültürel yapıları bu, buna denk düşüyor. Biz bunu tarif ederiz, getto deriz belki, belki bunlara asosyal deriz, haklı mıyız, haksız mıyız, ayrı bir şey; ama böyle saptamalar yapabiliriz. (Görüşmeci 60)

Bu gettolaşmayla el ele giden yapısal dışlama mekanizmaları, sonuna kadar var olma savaşı veren, haklarını koruyan bir genç tipolojisi ortaya çıkarmaktadır. Ancak bu özelliğiyle Almanlara ya da Almanların sembolize edildiği sisteme karşı bilenen bu genç “Türk” olma özelliğini kaybetmektedir. İçinde Arapların, Afrikalıların, Türklerin, Almanların olduğu ve “öfke” taşıyan bir gençliktir. Bir bakıma “Afro-Amerikalı” benzeri bir rol modele gönderme yapan bu gençlerin öfkesi paylaşılan bir öfke, mizahı paylaşılan bir mizahdır; örneğin Türkiye kökenli gençlerle birlikte ortak deneyimler yaşayan Alman kökenli gençlerin lügatçesine “ulan”, “lan” gibi kelimeler girebilmektedir.

Bu gençlerin sıkıştığı iki referans dünyası bir tarafta Almanya, diğer tarafta Türkiye değildir. Bundan daha basit (belki de gündelik hayatta söz konusu olduğu için daha karmaşık) bir ikilemdir ve “aile” ile “sokakların düzeni” arasındadır.

Örneğin bir görüşmecimiz, “Burada çocukların geleceğinde suça bulaşmak var; çünkü baba gece gündüz çalışıyor; çocuğuna sahip çıkamıyor.” (Görüşmeci 53) Başka bir deyişle, çocuk kendisi üzerinde sembolik bir güç olarak var olan aile otoritesinin dışına çıkmamak ve sokağın sesini dinlemek arasında gidip gelmektedir. Aile çocuğunu korumak istiyor. Benzer şekilde, ev “disiplinli aile yapısını” özetlemekte; dışarıya ise tehditler ve başarısızlık ihtimalleriyle dolu, çok güçlü bir rekabete sahne olan bir mekân anlamına gelmektedir. Bu durumda yaşayan genç, bir görüşmecimizin ifade ettiği gibi “sokakta Alman, evde Türk” olmaktadır; ya da Alman gibi davranmak ve Türk gibi davranmak arasında gidip gelmektedir. Konuştuğumuz bir gencin şu ifadesi sokak ve ev arasındaki farkı oldukça iyi özetlemektedir:

İnsanlar önceleri dil bilmiyorlardı. Babamız annemiz ‘aman kavga etmeyin’ diyorlardı. Şimdi kavga ediyorum. Eskiden ‘zavallı Türklerdi... Şimdi Almanca biliyoruz. Alman arkadaşlarım var. Sorun olunca şikâyet ediyoruz. Bizim nesilde özgüven var. Solingen’den sonra ‘biz Yahudiler gibi yanmayacağız’ dedik. (Görüşmeci 21)

Goslar genelinde ve özellikle B6 ve Oker Gleis 95 adlı gençlik merkezlerinde yaptığımız görüşmelere dayanarak, şiddetin, hem fiilen hem sembolik olarak, gündelik hayatın içinde olması, beraberinde travmatik davranışları da getirmekte olduğunu söyleyebiliriz. Bu durum sürekli yaşanabilecek, taşınılabilecek bir yük değildir ve sosyal olarak “başaramamış” gençleri içinde buldukları gruplarda bile yalnızlığa itmektir. Öyle anlaşılmaktadır ki, bu travmalardan çıkma isteği yaldızlı sokak söyleminin ilk katının hemen altında kendini gösterebilmektedir. Buradan çıkarılabilecek en önemli sonuç şu olabilir aslında: Gençler sadece normalleşmek istemektedirler.

4.3. ARKADAŞLIK VE DOSTLUK İLİŞKİLERİ

Almanya örneğinde ilginç olan, üçüncü kuşak Türkiyeli gençlerin Türkiye’de yaşıyor olmamalarına ve Türkiye’deki sosyal hayat hakkında çok az bilgi birikimi ve pratik deneyimlere sahip olmalarına rağmen, kendi kimliklerini oluştururken ve sosyal çevreleriyle ilişki kurarken, Türkiye’nin temel sorunlarından ve çatışma gündemlerinden etkilenip etkilenmedikleri sorusudur.

Bu çalışma gençlerin günlük yaşamlarından toplumsal ağların onların kimlik kazanmalarındaki etkilerinin ölçülmesi anlamında ilginç bulgular edinmiştir. Gençlerin kendi aralarında olan toplumsal ilişki ağları ve gençlerin günlük hayattaki arkadaşlık ilişkileri, cinsiyet ilişkileri, güven ve dostluk ilişkilerinin dönüşümünü gençlerin "dayanışma ilişkileri" açısından analiz edilmiştir. Bu anlamda, gençlerin sosyal toplumsal ağlarının kimlerden oluştuğuna bağlı olarak kimlik özelliklerinde bir değişiklik meydana gelip gelmediği araştırılmıştır.

Mülakatlarda çok tekrar eden bir anlayışın bize oldukça çarpıcı ve ilgi çekici geldiğini belirtmeliyiz. Buradaki temel argüman “Alman’dan dost olmayacağı” yönündedir. “Almanla komşu olabilirsin, arkadaş olabilirsin ama dost olamazsın, güvenemezsin”. Buna göre Almanlar birçok açıdan oldukça bencil, bireyselci ve soğuk özelliklere sahip kişiler olarak görülüyor. Tabii burada ötekine bakışta bir klişeye mahkûm olmak gibi bir eğilimin de söz konusu olduğu söylenebilir.

Ancak buna rağmen bu “Almandan dost olmaz” anlayışının göçmen çocuklar için önemli bir açmaz ve sınırlayıcı bir etkiye sahip olabileceği öne sürülebilir. Çünkü sosyal hayatta okul arkadaşlığından başlayarak işyerinde ve muhtelif mekânlarda Almanlarla ortak deneyimler ve ilişkileri paylaşan gençlerin içinde bulunduğu toplumun fertlerine bu kadar güvensizlik beslemeleri tartışılmaya değer bir boyut taşımaktadır. Burada kısaca özetlenen bu anlayış, bu çalışma kapsamında ileride analiz edilecektir.

Ancak burada Şu belirtilmelidir; bu güvensizliğin önemli bir nedeni, koşullar eşit olduğunda herhangi bir işte başarılı olabilmek için Almanlardan daha fazla çalıŐmaları gerektiğini bu toplum içinde yaŐayarak öĐrenmiŐ olmalarından kaynaklanıyor olabilir. Bu gençler için zaman zaman çok yorucu olarak tarif edilen fırsat ve imkn eŐitsizliĐini daha fazla çalıŐarak kendi lehlerine çevirme çabaları onları gerçekten çok yoruyor olabilir ve içinde buldukları toplumdaki fırsat ve imkn eŐitliĐine olan gvensizliklerinin bir tezahürü olarak düşünülebilir.

Goslar'daki Türkiyeli göçmenlerin çoğu birbirini tanımakla ve selamlamakla birlikte, enteresan bir Şekilde zaman zaman Türkiye'deki ayrımlar sosyal ve gündelik ilişkileri belirlemeye devam ettiği söylenebilir. Dahası bu ayrımcı davranış kalıplarının sadece birinci ve ikinci kuşak göçmenleri değil, çeşitli düzeylerde üçüncü kuşak gençleri de etkilediğini söylemek gerekir ve bir süre daha etkileme ihtimali olduğundan söz edilebilir.

Bu noktada daha detaylı analizler için küçük gruplar sosyolojisi ya da sosyal psikolojiden etkili bir Şekilde yararlanmak faydalı olabilir. Ancak kasabadaki arkadaşlık ilişkilerinin bazen etnik ve dini ayrımlar üzerinden ŐekillenebildiĐi gözlemlenmiŐtir. Örneğin bir mahallede Kürt ve Alevi olduğu söylenen iki dnerciyle belli bir cemaatten olan kesim zorunlu olmadıkça iletişim kurmamakta ve alışveriş için o dkknları tercih etmedikleri gözlenmektedir. Tabii bu nokta da bunun nedeni olarak ikisinin de domuz eti kullandığı görüşü yaygın olmakla birlikte bu bahsi geçen dkknların bir tanesinde sadece tavuk döner olmasına rağmen bu söylenti yayılmıŐtır.

Yine aynı Şekilde rneğin, hip hop müziği dinleyen ve Őarkılar besteleyen Kürt ve Alevi bir genç görüşmecinin de bu etnik ayrımı kendisine referans aldığını göstermektedir. "Ben kimliğimi asla gizlemeyeceğim. Hem Kürt'm bunu lkcler bilsin. Hem de Alevi'yim ve bu taktığım Hz. Ali'nin kılıcı. Camii cemaatinden insanlar buna sayĐı duyması gerekir" (Görüşmeci 8) diye konuŐarak; içinde

yaşadığı toplumda çok sayıda Alman'ı değil, daha çok az sayıdaki Türkleri referans alarak konuşmayı ve öyle davranmayı tercih ettiği gözlenmiştir.

Kökleri Türkiye'ye dayanan ayrımcılık ilişkilerinin Almanya'da arkadaş seçimlerini ve partner seçimlerini de zımnen etkilemiş olduğu söylenebilir. Eğer, Goslar'dan evlenmek için bir partner seçilecekse ailenin sosyal kökenlerine uygun olmasına azami dikkat gösterilmektedir.

Görüşmelerde gençlerin fiili olarak kurdukları arkadaşlık ilişkileri de soruldu. Kendi grubunuzdan "samimi" ne kadar arkadaşınız var sorusuna gençlerin verdiği cevaplar samimi arkadaşlarının "hepsi Türk" diyen gençler oldukça fazla bir görüntü vermektedir. Elbette bu durum, söz konusu gençlerin diğer gruplarla arkadaşlık yapmadıkları anlamına gelmiyor, ama bu kadar büyük bir grubun diğerleriyle "samimi" arkadaşlıklar kuramaması dikkat çekicidir.

Demek ki etnik temelden hareketle kurulan arkadaşlık, diğer ilişki biçimlerinden daha önemli gözüküyor. Oysa gençler pekâlâ öğrencilik temelinden ya da yabancı olmaktan dolayı da dışarıdan kişilerle arkadaşlık kurabilirlerdi. Buradan yola çıkılarak etnik kimliğin, gençlerin sadece his dünyasında olup biten bir içsel durumu yansıtmakla kalmadığı, bu durumun arkadaşlık ilişkilerinin belirlenmesinde ve yaşanmasında da ifadesini bulmakta olduğu söylenebilir.

Goslar'da farklı değişkenler açısından etnik ilişkiler analiz edildiği zaman takip edilen eğitim türünün ve cinsiyetin de zaman zaman etkili olduğu saptanmıştır. Genel olarak erkekler, kızlara kıyasla daha fazla kendi etnik grubundaki öğrencilerle ilişki kuruyor ve bu ilişkinin niteliğini kuvvetle vurguluyorlar. Ayrıca, Goslar'da okula devam eden öğrenciler arasından Hauptschule türü bir okulda ortaöğretime giden erkek öğrencilerin diğer Realschule ve Gymnasium türü okullardaki öğrencilere kıyasla daha fazla kendi grubundan kişilerle ilişki kurdukları gözlenmiştir.

Ayrıca arkadaşlık ilişkileri dikkate alındığında elde edilen gözlem ve veriler ışığında kızların erkeklere kıyasla daha fazla "multi-etnik ya da multi-kültürel" ilişkiler kurabildikleri söylenebilir. Bu durum, aslında göçmenlik ya da kimlikle ilgili herhangi bir çalışmanın cinsiyet farklılıklarını da aktif bir şekilde mutlaka göz önünde tutması gerekliliğine işaret etmektedir.

4.4. GOSLARDA İKİ GETTO BÖLGESİ: OKER VE JÜRGENOHL

Gettolaşma Fransa'da olduğu gibi Almanya'da çok sık rastlanan ve bir genellik arz eden bir toplumsal olgu değildir ancak bazı fabrika merkezlerinin bulunduğu yerlerde göçmen nüfusunun yoğunlaştığı ve kısmi de olsa zaman zaman gözlenebilmektedir. Bu çalışma alanları olarak işlev gören fabrika mahallelerinin yanı sıra, sosyo-ekonomik farklılaşmalardan dolayı da göçmenler zaman zaman bazı ucuz yerleşim yerlerinde ikamet etmeyi tercih ediyorlar. Goslar kasabasına 3 km uzaklıktaki Oker Mahallesi adeta Türk'lerin bir mahallesine yani ghetto'ya dönüşmüş durumdadır. Geçmiş 1960'lara uzanan bir fabrika mahallesi olma özelliği nedeniyle Oker işçi göçmenlerin ve özellikle de Türklerin yerleşim yeri haline gelmiş durumdadır. Goslar'da ekonomik durumu iyi olan insanların oturduğu belli bölgeler olduğu söylenebilir. Goslar'da, ekonomik yapılarına göre, toplumdaki yerleşim yapısının ve dokularının da değişebileceğini gözlemek mümkün ve yabancılar ve özellikle Türkiyeli göçmenler sahip oldukları ekonomik durumları itibariyle çoğunlukla Oker gibi ghettolanmış bir yerde yoğun olarak yaşamaktadır.

1990'ların ortalarından itibaren tüm Almanya'da olduğu gibi Goslar'da da merkezi bir sorun olduğu gözlenmektedir. Burada bulunan maden ocağının tamamen kapanması ve bazı kimya ve ilaç fabrikalarının kapanıp doğu Avrupa ülkelerine taşınmalarından dolayı işsizliğin de yabancılar ve özellikle Türkiyeli göçmenler arasında oldukça fazla olduğu söylenebilir.

Ayrıca, işsizlerin çok sıklıkla gittikleri Goslar merkezde bulunan iki adet Türk kahvesinin yanında, Oker semtinde üç tane Türk kahvesi bulunmaktadır. Kahveleri her ziyaretimde kahvelere genellikle işsizlerin ve emeklilerin geldiğini izleme fırsatı buldum. Çok açık ki işsizlik oranının yüksek olduğu bir durumda göçmenler arasında yasadışı olaylar ve suçluluk oranlarının da arttığı ifade edilmektedir.

Türkiyelilerin yerleşim alanı haline gelmiş olan Oker'de Türkiyeli göçmenlerin yerleşim biçimleri açısından genel olarak bakıldığında, Alman toplumuna ve yaşam biçimiyle aralarında bir bariyer varmış gibi görünüyor. Tıpkı, Berlin'in Kreuzberg, Schöneberg, Wedding, Neuköln gibi birçok semtimde yabancıların hep bir arada olmalarını hatırlatan bir şekilde Goslar'da iki Ghetto semtinden söz edilebilir: Oker ve Jürgenohl. Şüphesiz, Goslarda ya da Almanya'nın başka herhangi bir yerinde yabancıların bir arada olmaları hukuksal ve politik bir zorlama sonucu değil, tabii ki sosyo-ekonomik imkânlarla ilgili bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer boyutuyla da, bu insanların kendileri gibi düşünen insanlarla beraber olmak istemeleriyle yani psikolojik bir boyutla ilgili gözükmektedir.

Goslar'daki ikinci Ghetto bölgesi sayılabilecek Jürgenohl tarihi yakın zamana dayanan bir oluşum olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm Almanya'da 1990'lı yılların ortalarından itibaren gözlenen ikinci bir büyük göç dalgası yaşanmıştır. Bu göç Rusya, Kazakistan ve Kırgızistan gibi ülkelerden gelmiştir. Birinci dünya savaşında oralarda esir olarak kalan Alman ailelerin Almanya'ya geri dönüşünü sağlayan yasanın çıkmasıyla birlikte, o yıllardan sonra yaklaşık 2.000.000 Alman kökenli Rus Almanya'ya göç etmiştir. Goslar da doğal olarak bu göçten etkilenmiştir. Goslar'da Oker'den sonra ikinci gettolaşmış mahalle olarak düşünülebilecek Jürgenohl mahallesinin sakinlerini işte bu yoğun olarak 1990'ların ortalarından itibaren birinci dünya savaşı Alman esirlerinin ailelerinden oluşan Rusya ve civarındaki ülkelere göç eden Alman kökenli Rus göçmenler oluşturmaktadır. Ancak, buradaki gettolaşmanın temel saikleri bu sefer sadece fabrika merkezleri ve çalışma alanlarının burada olması gibi sosyo-ekonomik etkenler değil, bir arada yaşama ve kendilerini güvende hissetmekle ilgili psikolojik etkenlerin neden olduğu oluşturduğu düşünülmektedir.

Düşük sosyal statülü (özellikle Almanyalı-Türklerin) yaşamları endüstrisizleşme süreci (*deindustrialization*) ve yeni göçmenlerin gelişi nedeniyle 1990'ların başından beri daha zor ve

karmaşık bir hale gelmiştir. İmalat faaliyetlerindeki azalma, geçmişte uzmanlık sahibi olmayan işçiler için ulaşılabilir olan yukarı doğru hareketliliğe engel olmaktadır.

Bazı durumlarda gerçekten Türkiye kökenli göçmenler, gerçek anlamda dezavantajlı konumdadırlar. Dünya onlar için sadece yalıtılmış değil, bazı durumlarda ‘hiperyalıtılmışlık’ (Massey and Denton, 1993) kavramıyla açıklanabilecek bir yapısal dışlanmışlık ve yalnızlık durumuyla karşı karşıyadırlar. Şehrin kenar mahallelerindeki Türkler, yalıtılmış okullara devam etmekte, kendi camilerinde ibadet etmekte, kendi yalıtılmış dükkânlarından alış veriş etmekte ve kendi niş ekonomileri oluşturmaktadırlar. Türk orta sınıfın şehrin kenar mahallelerinden yeni semtlere doğru akışı, geride sadece, geniş kent ekonomisinden gittikçe uzaklaşan ve saldırgan bir dünyada getto sakinlerinin ayakta kalmasına yardımcı olan kurumsal destekten mahrum kalmış yoksulların en yoksulunu bırakmıştır. Bu insanlar, endüstriyel üretimin hızla azaldığı bir dönemde, değişen ekonomiye ayak uyduramayıp sürekli bir yalnızlık ve yalıtılmışlık içine düşmektedirler (Kivisto, 2002). Bu ‘aşırı yalıtılmış’ insanların dünyaya bakışını en iyi tanımlayan kavram *nihilizmdir*.

4.5. EĞİTİM ve İŞ OLANAKLARI

Avrupa birliğinin gelecekteki rekabet koşullarında daha yüksek seviyede bir eğitim gerektireceği çok açık bir gidişat gibi görünmektedir. Ancak, Avrupa Birliği ülkelerindeki göçmen azınlıkların çocuklarının genel çoğunlukla kıyaslandığında, bu eğilimin ve gerekliliğin çok altında bir performansa sahip oldukları görülmektedir. Örneğin tıpkı İngiltere'deki Pakistanlı gençler gibi, Almanya'daki Türk gençlere baktığımızda bu göçmen çocuklarının ekonomik başarı ve eğitim düzeyleri açısından hala geniş bir kesimin dezavantajlı koşullar içinde olmayı sürdürdüğü söylenebilir. Bu da demek oluyor ki eğitim ve iş koşullarına ulaşmada hala bireylerin sahip oldukları vatandaşlık kartının ya da içinden geldikleri toplumun özellikleri hala Avrupa Birliği'nde bir bariyer olarak işlev görmektedir.

Goslarda bir hipermarkette satış görevlisi olarak çalışan "görüşmeci 4" yaptığımız söyleşide Alman toplumunun göçmenlere ya da onların çocuklarına yaklaşımda çok karşılaşılan bir durumu şu şekilde vurgulamıştı: "Türkler herhangi bir işyerinde Almanlarla aynı pozisyonda olsalar bile, daha iyi çalışmadıkça ve kendilerini kanıtlamadıkça asla kadrolu olarak işe alınmıyorlar. Bunu açıkça ifade etmiyorlar ama Almanlar içten içe Türklerin başarılı olmasını asla istemiyorlar".

Eğitim konusundaki genel manzara açısından Goslar da Almanya'daki diğer şehirlerde gözlenen durumdan farklı bir görünüm arz etmemektedir. Bu gençler arasında üniversiteye gitme oranları da oldukça düşük kaldığı gözlenmektedir. Kasabadaki üçüncü kuşak gençlerin önemli bir kısmı ilköğretimi tamamladıktan sonra (Grundschule) en alt düzeydeki lise türü olan Hauptschule'ye, geri kalan küçük bir grubun ise mezun olduktan sonra üniversiteye gitme şansı Hauptschule'ye göre daha fazla olanak sağlayan Realschule ve Gymnasium düzeyindeki liselere gidebilmektedir. Bu durum bir çok açıdan gençlerin gelecekteki kariyerlerini ve iş bulma olanaklarını doğrudan etkilemektedir.

Bununla ilgili olarak Almanya'nın eğitim sisteminin çok eleyici ve özellikle göçmen çocukları açısından dezavantaj yaratan özellikler taşıdığı yönünde ciddi tartışmalar yapılmaktadır. (Cohen, 2005).

4.6. EĞİTİM

Alman eğitim sistemlerinin ortak paydası, göçmenlere ve çocuklarına mezuniyet sonrası kültürel sermayelerini ekonomik sermayeye dönüştürebilecekleri bir platform sağlayamamasıdır. Dolayısıyla, Almanya’da iş piyasasında göçmen ailelere karşı ayrımcılık uygulandığı söylenebilir. Bunun yanı sıra, Tribalat (2002) Müslümanların kamusal yaşamda kendilerini sosyal olarak mobilize edememe durumu, ülkede sosyal, ekonomik ve eğitimsel sorunları ‘geri kültürler’le tanımlayan güçlü zihinsel yapıların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bu tür zihinsel yapılar, yurttaşlar için kapsayıcı bir eğitimin gerçekleştirilmesini oldukça zorlaştırmaktadır:

Okullardaki ilişkiler, bir bütün olarak toplumdaki ilişkiler gibi, giderek ırksallaşmaktadır. Bireyler, ‘etnik’ kimlik sahibi kişiler olarak algılanmakta ve damgalanmaktadır. Daha basitçe söylemek gerekirse, okullar öğrencileri geçmişte işçi sınıfı çocukları olarak tanımlarken şimdilerde göçmen çocukları olarak tanımlamaktadır. Daha önceleri çocuklara babaları yoksul olduğu için sorunlu oldukları teşhisi konurken, şimdilerde, çocuk üçüncü kuşak olsa bile, babası göçmen olduğu için sorunlu olduğu teşhisi konmaktadır. Erkek çocuklarının davranışlarını geçmişte ‘saldırgan’ olarak tanımlarlarken, artık davranışın kendisi ‘etnik’ olarak tanımlanmaktadır (Starkey, 2003: 120).

Bizim yaptığımız derinlemesine görüşmeler ve gözlemlerde, özellikle toplumsal değişim ve krizleri en doğrudan hisseden ve yansıtan gençlerin özel durumu belirginleşmektedir. “Başarı” ya da “entegrasyon” nasıl “melez” bir şekilde ortaya çıkıyorsa, “başarısızlık” da benzer şekilde dile gelmektedir. İş veya eğitim hayatına girememe, beraberinde öfkeyi de getirmektedir. Gençlerde bir anlamda “anarşist özcülük” olarak adlandırılabilir, hiçbir yere ait olmayan ya da referansı sadece kendine yönelik olan anarşist tavırlar gelişmektedir. Bir bakıma “tutunamama” söz konusudur;

tutulabilen tek şey kurgu referanslar eşliğinde “biz” duygusudur. Bu gençlerin diline “terörist de olunur” ifadesi kolaylıkla girebilmektedir.

Türkiye’den nefret edilirken, Almanya’dan da nefret edilmektedir. Her iki ülkeye veya referans dünyasına eşit uzaklıkta duyulan nefret ancak bazı durumlarda görelileşebilmektedir. Örneğin, Almanya’da bir gencin dile getirdiği gibi, “Buranın en kötü şeyi olan Alman polisi bile Türk polisinden daha iyidir...”

4.7. ALMAN EĞİTİM SİSTEMİ

Almanya’da “başka bir dünyaya ait”, Avrupa dışı bir kültüre sahip “yabancı” bir grup olarak damgalanan Almanyalı Türkler, toplumsal kabul eksikliğinin sıkıntısını her zaman çekmişlerdir. Hatta bu eksikliğin iş ve eğitim dünyasındaki başarılarına da en olduğunu düşünmektedirler.

Bu konuda yine Goslar’da yaşayan sosyal pedagog Alman eğitimi ve göçmen gençlerin başarısızlık durumuyla ilgili sistemin kendisini yenilemesinin gerekliliği üzerine vurgu yapmaktadır:

... Bence yapısal bir ayrımcılık yok. Ama bir şeyi görmek lazım: Burada göçmenler var ve bu göçmenlerin çocukları okula gidiyor. Bu okullardaki başarıya bakmak lazım, yani niye okula gidilir? Sırf mecbur oldukları için değil, bir sonuç almaları lazım. Biz istatistik olarak şunu tespit edebiliyoruz, basında, literatürde şunu görüyoruz: Yabancı çocukların, özellikle Türkiyelilerin yüzde 5’i liseyi bitirebiliyor. Yüzde 5’i, bu belki biraz daha fazlaştı, diyelim ki yüzde 10’u. 100 çocuktan 10 tanesi liseyi bitirebiliyorsa. Gene 100 çocuktan 70 tanesi ortaokul düzeyinde bir okulu bile bitiremiyorsa, bunların bilmem yüzde kaç da hiç meslek yapma şansına sahip değilse, gene bu yapının içerisinde bilmem yüzde 50’si veya yüzde 45 civarındaki insanı, yaşlısı genci işsizse, bunun bir açıklamasının olması lazım. Biz şöyle diyemeyiz: “Bu çocukların hepsi aptal, Alman eğitim sistemi çok iyi, okullarda her şey veriliyor, ama bunlar aptal olduğu için başarısızlar”; en azından ben böyle bir saptama yapamıyorum. (Görüşmeci 60)

Sosyal pedagog bu konuda Goslardaki gençlerin başarısızlıklarının kendi açılarından nedenlerini de şöyle sıralıyor:

Bunun bir sebebi olması lazım. Niye bu çocuklar başarısızlar? Ya bu çocuklar mevcut imkânları kendi adlarına iyi kullanamadıkları için böyle bir sonuç alınıyor; bu sebeplerden bir tanesi olabilir. İkincisi; bu çocukların

sosyalizasyon sürecinde eğitim fazla bir önem taşıyor, yani eğitim olayı sancılı bir olaydır, zahmet edilmesi gerekir, peşine düşülmesi gerekir, bir görev gibi üstleneceksiniz ve onu yapacaksınız. Ama bir an önce zorunlu okul zamani bitsin, ben iş bulursam çalışırım, bulamazsam, nasıl olsa sosyal bir devlettir, benim paramı veriyor mantığı da hâkim olabilir ki, o da var, o da var, o da bir faktör olabilir. Başka bir faktör, aileler böyle bir gelenekten gelmiyor, yani göçmen dediğimiz insanlar Türkiye’de köy kökenli, zaten Türkiye’de de toplumun en alt seviyesinde, toplumsal piramidin en altından gelen insanlardı, yoksa Türkiye’den niye gelsinler. (Görüşmeci 60)

Sonuç olarak, Alman eğitim sisteminin nüfusunun % 10–12 sini oluşturan yabancıları göz önüne almadan geliştirilmiş ya da daha önceden var olan eğitim sisteminin devamı olarak sürdürülmekte olduğu söylenebilir. Alman olmayan ve göçmenlikten dolayı yaşamak zorunda olan ve onların çocuklarının da okula gittiği bir gerçeklik karşısında Alman siyaseti, Alman hukuku ve Alman eğitim sistemi bu realiteyi göz önünde tutmak ve eğitim sistemini buna göre geliştirmek konusunda yavaş davranmakta olduğu söylenebilir.

İşte gençlerin ebeveynlerinden bir görüşmeci bu durumun muhtemel sonuçları üzerine pek de iyimser olmayan görüşlerini aktarıyor:

Yabancı çocuklarının okulda çıkma biçimi, Goslarda diyelim, yüzde 40 ya da yüzde 50’si hiçbir diploma almadan okuldan çıkıyor. Şimdi siz eğer öğrencilerinizi ya da belirli bir grubu bu haliyle hep okuldan çıkarırsanız, saltanatınızı bölüşmezsiniz. Eğer bir grubu hep dışarıda bırakırsanız, entegrasyon olmaz. Almanya’nın getirdiği ya da Alman toplumunun yaşadığı birtakım rahatlıklar ve zenginlikler var. Onu ama herkes eşit şekilde sahiplenemiyor ya da erişemiyor, çünkü o grubu siz dışarıda bırakıyorsunuz. Yabancılar da biraz o şey simgesini taşıyor, halen ilk gelen kuşağın simgesini biraz taşıyor. Vasıfsız, iş yapamayan, gerici, çok fazla nasyonalist, ne bileyim, bütün simgeleri, bu önyargı, ama duruyor öylece. Perspektif olmayınca gençlerde, geriye dönüş oluyor. Ben hep onu söylemeye çalışıyorum, perspektif olmayınca mecburen geriye dönüş yapıyorsunuz,

bir yere tutunmak zorundasınız. 16 yaşındasınız, 17 yaşındasınız, yani bir yerlere tutunmak zorundasınız. Böyle garip şey var, böyle arabesk yaşama biçimi de var aslında Almanya'da, özellikle yabancılarda. Ama bu böyle birbirini etkileyen faktörler, tek başına alamazsınız, yani siz şey diyemezsiniz, yabancılar ya da dinciler niye böyledir, suçlulardır diyemezsiniz. Onları buraya iten bir sürü faktör vardır. Bunlar sosyoekonomiktir ilk başta. Bunlar çözümlünce, siz başka sorunları çözebilirsiniz. (Görüşmeci 55)

Ancak, eğitimin gençler ve ailelerle ilgili sorunlu tarafı da ihmal edilemeyecek kadar açık ve berraktır. Goslar'da gençlik merkezinde çalışan bir pedagog'un tanıklığı bu konuda biraz fikir veriyor:

Genellikle zaten babalar çok çalıştığı için, çocuklarının eğitimiyle hiç uğraşmıyorlar. Annelerin de çoğu ilkokul mezunu veya analfabetler, Almanca'yı bilmiyorlar. Onun için hiç doğru dürüst ilgilenemiyorlar çocukların eğitimiyle. Yalnız sınıfta kalacağı zaman, çok tehlikeli olduğu zaman, o zaman bir iki tane arkadaş bulurlar veya arkadaşlarının, çocuklarını alır, diğer öyle konuşurlar, yoksa hiçbir ilgilenme yok. Hepsi ders çalışabilir bu arada, ama çalışmıyorlar. Mesela, bugün 3'le 6 arasında ders veririm. Ama ne yapıyorlar? Tavla oynuyorlar, futbola bakıyorlar. Hadi gelin, ders çalışalım dediğin zaman, dersim yok diyorlar, bir sürü yalan atıyorlar. Erkekler genellikle daha çok böyle, okul sistemiyle hiç ilgilenmiyorlar. Kızlar var, kızlar daha ilgili. (Görüşmeci 53)

4.8. İŞ KOŞULLARI, SOSYAL MOBİLİTE, GİRİŞİMCİLER

Yapılan araştırmalar Türkiyelilerin artık, sadece az beceri gerektiren işlerde kol gücüyle çalışan, kendilerini kamusal alanda temsil edecek bir araçtan yoksun işçiler olmadıklarını göstermektedir. Tersine, onları şu veya bu şekilde kamusal alanda temsil eden, siyasetçileri, sanatçıları, esnafları, işadamları, şairleri, romancıları, bürokratları, gazetecileri, şarkıcıları ve öğretmenleri vardır.

Bu şüphesiz, Türklerin yukarı doğru bir toplumsal hareketlilik içinde oldukları ve artık kendi içlerinde geniş bir orta sınıfa sahip oldukları gerçeğiyle ilişkilidir. Fakat buna paralel, herhangi bir formel işle meşgul olamayan, sayıları gittikçe yükselmekte olan ve sürekli yoksullaşmakta olan ve işsizleşen bir kitlenin varlığından da söz etmek gerekir. Bunların bir kısmı, devletten işsizlik yardımı alarak sosyal güvenlik sisteminden faydalanma hakkına sahiptir, fakat sayıları gittikçe artan bir kısmı, devletten yardım alamadıkları gibi, kronik işsizlikleri nedeniyle sosyal güvenlik sistemine katkıda bulunacak konumda da değildirler

Gençlik merkezlerine gençlerin bir kısmı Goslar'ın gençlik tipolojisinin genel durumu hakkında önemli bir fikir veriyor. Ancak bu verilerin yanında derinlemesine görüşmelerimizden elde ettiğimiz başka gözlemleri ve tanıklılıkları da aktarırsak, daha net bir görüntü sağlanabilir. Türkiyelilerin sık sık dile getirilen ticari ve ekonomik alandaki başarılarının ve yaratıcılıklarının nasıl somutlaştığına dair en güzel örnek Goslar'ın merkezindeki lüks ya da orta halli restoranların çoğunu Türklerin işletiyor olmasıdır. Türkler bir bakıma Goslar'da veya Almanya'nın diğer şehirlerinde uyum sağlama yetenekleriyle gastronomide boşlukları dolduruyor. Goslar gibi küçük turistik bir kasabada dönercilerin olduğu en merkezi Markt Strasse en canlı sokaktır. Sadece Goslar'da değil civardaki köylerde bile dönerciler olması Türkler sayesinde oldu. Aslında bu bir bakıma kendi işsizlik

sorunlarına olumlu bir katkı olarak da görülebilir çünkü azımsanmayacak sayıda göçmen de bu yerlerde işçi olarak çalışıyor.

Goslar'da aynı zamanda gıda sektöründe Türkiyeli göçmenlere ait Türkiye'den ürünler getirip satan iki tane büyük süpermarket bulunmaktadır. Kendi işlerini yapan Türklere bir kısmı da araba alım satımı ve galericilik işleriyle meşgul olmaktadır.

Aslında bu tür girişimler ve başarılı ticari örnekler bir bakıma göçmenlikten yerleşikliğe geçmenin de göstergeleri olarak sayılmalıdır.

Bu noktada şöyle bir tespit yapmak da mümkün görünmektedir. Başarılı göçmen girişimciler geri kalan diğer göçmenlere motivasyon ve model olarak işlev görebiliyor.

4.9.GOSLARDA GÖÇMEN KURUMLARI

Genel olarak karşımıza çıkan en etkili kurumlar cami ve cemaati olmuştur. Goslarda iki camii ve bunun etrafında iki cemaat bulunmaktadır. Birincisi Milli Görüş cemaati ikincisi ise Diyanet İşleri Başkanlığının Camii cemaatidir. Bunun dışında irili ufaklı bir kaç cemaat gruplarından da söz etmek mümkündür.

Almanya'nın diğer yerlerinde olduğu gibi, Goslarda da camii ve cemaat gibi örgütlenmelerin geçmişte bir boşluğu doldurduğundan kuvvetli bir şekilde söz etmek mümkün görünmektedir. Anavatan ve yaşanan ülke aralarındaki dayanışma bağının zarar görmesiyle birlikte, söz konusu yoksul kitleler, cemaat dernekleri, dini örgütler, hemşeri örgütleri, kültürel etkinlikler ve camiler gibi geleneksel oluşumlara yönelmişlerdir. Almanya'daki etnik/kültürel/dini derneklerin geçmişi 1960'lara kadar uzansa da, bu durum 1990'larda çok daha güçlü bir şekilde kendini hissettirmiştir.

Bu iki cami cemaatinin arasında politik bir görüş ayrılığı söz konusudur. Zira milli görüş cemaati diyanet işleri başkanlığının camii faaliyetlerinin birbirinden hem politik hem de dünya görüşü açısından ayrı iki cemaate hitap ettiği söylenebilir. Ditib camii cemaatinin faaliyetlerine düzenli olarak katılan 200–250 civarında insan olduğunu gözlemlerden yola çıkarak söyleyebiliriz.

4.9.1.DİTİB (Diyanet Türk İslam Birliği)

1987’de bu camii, Türkiyeli göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı Oker’de kurulmuştur. Din görevlisi ve ekonomik giderleri büyük ölçüde Türkiye’den karşılanan bu camii teşkilatının Oker’deki ortalama politik görüşlere hitap ettiği söylenebilir. Dinle siyaset arasında mesafe olması gerektiğini düşünen önemli bir kesim Cuma namazlarının bu camii cemaatiyle birlikte kılmaya özen göstermektedir. Eğer tabir uygun düşerse bu camiinin etkinliklerine katılan insanların “ortalama Müslüman” olduğu söylenebilir. Politik olarak aşırılığa kaçmak istemeyen ve ibadetlerini bir cemaatin gölgesinde gerçekleştirmek istemeyenler çoğunlukla bu camiyi tercih ettiği söylenebilir. Bir bakıma konsolosluk ve elçilikten sonra Türkiye’nin resmi olarak temsil edildiği bir kurum olduğu söylenebilir. Çünkü din görevlisi resmi olarak Türkiye’den gönderilmektedir.

Bu anlamda Oker’deki DİTİB camiinin, Goslardaki Milli Görüş eksenli camiine nazaran, Almanya resmi makamları ve Goslar’ın yerel yönetimi tarafından daha fazla ciddiye alındığı ve daha yakın ilişki içinde olduğu söylenebilir. Bunun bir göstergesi kültürel etkileşimi sağlamak amacıyla Almanların DİTİB camiisiyle ortak hareket ederek açık kapı günleri(“Öffnung Tag Tür”) düzenlemeleridir. Bu etkinlikte camii gün boyunca Alman toplumuna açılmakta ve Almanlar istedikleri gibi camiyi ziyaret edebilmekte, yemekler yenilmekte ve birlikte Almanca sohbet düzenlenmektedir ve Almanların soruları yanıtlanmaktadır.

4.9.2. IGMG (Milli Görüş İslam Cemaati)

Milli Görüş Camii Goslar'da 1978'de kurulmuştur. 150–200 civarınca üyesi olduğu söylenebilir. Milli görüş cemaatinin Türkiye'deki Saadet Partisinin paralel bir organizasyonu olduğu bilinmektedir ve buraya gelen din görevlilerinin çoğunlukla bu cemaatin camiilerinden veya yakın çevresinden gönderilmektedir. Yalnız çoğu zaman din görevlilerin Almanya'da kalış süreleri oldukça sorun olduğu için 6 ay da bir camiye yeni bir hoca getirilmek zorunluluğu doğmaktadır. Bu camii cemaatinin Refah partisinin 1990'ların başında Türkiye siyasetindeki ağırlığına paralel olarak o yıllarda çok daha aktif ve etkili olduğu söylenmektedir.

Ancak bu durum Eylül 2001 krizinden sonra biraz değişmiş görünmektedir. Dini örgütlerin karşılaştığı krizler ve yolsuzluklar (Kombassan, Yimpaş olayları), etnik ve dini temelli derneklerin talepleri karşılamadaki başarısızlığı, bu tür oluşumların etkisinin azalmasına neden olmuştur. Günümüzde bu sürecin getirdiği sonuç, göçmenlerin kendilerinden başka hiçbir şeye güven duymamalarıdır. Bu, siyasetin değerini küçümseyen nihilist eğilimlerin yükselişe geçmesiyle sonuçlanan bir tür proleterleşme sürecidir.

Bakın bu konuda bir üniversite öğrencisi görüşmecimizin söyledikleri bu nihilist durumu biraz daha aydınlatıyor:

Gidiyordum diskoteğe içki. Mutlu oluyordum Sabah kalkıyordum başım ağrıyor, problemler çözülüyor hepsi daha duruyor ama daha çoğalmış. Odamı gördün. Mektupları bile açmamışım. Stres veriyor çünkü bana. Bilmiyorum kaynağım bitti. Eskiden İslam'dı kaynağım oradan kuvvetimi alıyordum. Almanlara karşı oydu kuvvetim. Diyordum bunlardan daha kuvvetliyim çünkü benim inancım var. Onların inancı yok benim inancım var. Ama benim İslam anlayışım ideoloji anlayışı değildi ne diyanet'ti, ne Cemalettin'di ne şuydu ne buydu. İslam anlayışım kendime göre İslam'la. Anlıyor musun? Hiçbir şeye karşı olmayan bir İslam. Laikliği doğru

bulan bir İslam. Bu da çok önemli çünkü. Laiklik güzel bir şey, doğru bir şey aslında. Çünkü herkes istediğini yapsın evinde. Bunu ille yani devlet yapması gerek miyor ki yani. Çünkü devlet kim ki devlet biziz. Devlet bizim aynamız. Biz, o bizim aynamız aslında. Buna bakarsan Holismus..... Devlet hepsini toplarsan devlet olmuş olur. (Görüşmeci 1)

Camii cemaatine gelenler arasında bir kısım üniversite öğrencisi, mühendis ve yüksek statülü insanların da olduğunu belirtmek gerekir. Her şeyden önce eğer gençler İslami tercih etmişse, bunu çoğu zaman bilinçli bir şekilde tercih etmektedirler. Anne ve babalarında görülen geleneksel ve taklidi Müslümanlıktan farklı olarak gelenekle değil daha çok okuma ve düşünmeye bağlı pratiklerle Müslümanlığı tercih ediyorlar. Bunun yeni bir İslam anlayışı olduğunu söylemek sınırlı da olsa mümkün görünmektedir. Bu gençler içinde buldukları toplumda çeşitli sorulara muhatap olmaktadır. Almanların yönelttiği çeşitli sorular kimi zaman merak kimi zaman da gerçekten kafalardaki klişelerin bir tezahürü olarak ortaya çıkmaktadır.

Gençler bu sorularla karşılaştıklarında bu sorulara kendi kültürel bagajından hazırcevaplar sunma imkânına çoğu zaman sahip olmadıkları için bilinçli olarak düşünmeye, okumaya ve tartışmaya başlamaktadırlar. Bu bir bakıma onların Müslümanlık anlayışıyla ebeveynlerinin Müslümanlık anlayışı arasındaki fark ve sınıra da işaret etmektedir. Gençlerin sahiplendiği İslam anlayışı, çok kültürlü bir ortamda farklı bir şekillenme imkânı yaratabilir. Buna İslamın yeniden toplumsallaşması ya da kültürleşmesi de denilebilir. Bu toplumsallaşma gençlerin İslam anlayışında bireycilik ve çoğulculuk gibi Avrupa toplumunda baskın olan eğilimlerden etkilendiği ve teşvik ettiği de ileri sürülebilir.

Tabii şunu da eklemek yerinde olacaktır. Bu aynı zamanda yeni tür bir Avrupa Müslümanlığı ya da Batılı İslam anlayışının da zemini olarak düşünülebilir. Çünkü üçüncü kuşak gençler, azınlık ortamında İslami hukuksal ve siyasal bir düzenin yani Şeriat'ın bir temeli olarak görmek yerine, daha

çok bir inanç ve ahlak sistemi olarak algılama eğilimindedir. Bu aslında, Almanya ve Avrupa'da Kaplancılık gibi geçmişte oldukça radikal eğilimlere uç vermiş olan siyasal İslam anlayışının da tekrarlanma ihtimaline bir set olabilirmiş gibi görünmektedir. Sonuç olarak camii cemaatinin içindeki yeni kuşak gençlerin ortaya çıkardığı bu yeni eğilimler Batılı toplumlarda İslamın farklı bir türünün işaretlerini de şimdiden göstermektedir. Bu nedenle olsa gerek ki, daha şimdiden kimileri, bu eğilimlerden hareketle "Batılı" bir İslam'dan (Euro-İslam) söz edebilmektedirler.

Ayrıca, Almanya'da Camii ve cemaatin zaman zaman bir sosyal dayanışma derneği ya da sivil toplum kuruluşu gibi işlevler üstlendiği herkesin malumudur. Goslar'da da camii ya da cemaati bireylere ruhsal dünyanın kapılarının açıldığı değil aynı zamanda pratik olarak iş ve eş bulunabilecek bir sosyal dünyanın da kapılarını zımnen aralamaktadır. Milli Görüş cemaatine gelen gençlerin bir kısmı burada sahip oldukları sosyal ağ ve desteklerle iş bulabilmekte veya evlenebilmektedirler. Cemaat çevresinden birbirlerinin çocuklarıyla evlilik yapmış hatırı sayılır bir kitle de bulunduğu gözlenmiştir.

Bir başka ilginç bir olgu da camii cemaatinin içindeki gençlerin evlilik yapma yaşlarının oldukça düşük olduğu da gözden kaçmamaktadır. Bu noktada araştırmacı camii cemaatinden onlarca 20'li yaşlarının henüz başında evli ve çocuklu babalarla da temas etmiştir.

Camii cemaatinin bireylere kültürel ve etnik referanslarına dair bir kültürel bagajı ya da çerçeveyi yüzeysel de olsa gençlere sunduğu söylenebilir. Camiler bu bakımdan birbirine benzeyen insanların bu benzerliklerinin altını çizdikleri ve geliştirdikleri bir platforma dönüşmektedir. Bu cemaatte yetişmiş ve üçüncü kuşağın temsilcisi olan ve şu anda pilotluk eğitimi alan bir öğrencinin anlam dünyasındaki etnik vurgular oldukça göze çarpmaktadır:

...Becerilebilir. Ama insan kendisi bilecek. Yani bir yandan da akşamları gezmeyecek, eğitime daha önem verecek, dışarıya gidip de boş boşuma gezmeyecek. Onu küçüklükte ben de yaptım, boş boşda gidip. Çünkü bir yandan da Almanya.... Sen Türk olarak bir yandan Türkleri temsil ediyorsun yani Almanlar bir hareket yaptığı zaman, bir yanlışlık yaptığı zaman onlar Alman olarak Almanya da hata yapıyor, ama sen Almanya'da bir hata yaptığın zaman Türkiye'yi temsil ediyorsun Türkleri bir yandan da Türk olarak Almanları, Almanya'da yaşayan Türkleri de kötülüyorsun ister istemez. Çünkü onlar hep bir görüyor. (Görüşmeci 63)

Ayrıca, geleneğin ve politik kimliğin bir boyutu olarak Goslardaki üçüncü kuşak gençlerin siyasal yaklaşımları ve eğilimleri de kısmen sorgulanmıştır. Yine geleneğin ve dinsel davranış ve düşünme biçimlerinin bir boyutu olarak, gençlerin dinsel aktivitelere ve organizasyonlara katılımı onların içinde yaşadıkları topluma ve deneyimlere bakışını da doğrudan etkilemektedir.

4.10. KÜRESEL MEDYA ve ANLAM DÜNYALARI

Patricia Ehrkamp “Placing identities: Transnational Practices and Local Attachments of Turkish Immigrants in Germany” isimli çalışmasında, Türk göçmenlerin Almanya’daki şehirlerde kendilerine ait mekânları yaratma yollarını çalışmaktadır. Ehrkamp, Türkiyeli göçmenlerin görünür bir şekilde mevcut ulus-ötesi ilişkilerinin ve pratiklerinin ulus-ötesi tüketim, kitle iletişim araçları ve camii ve kahveler gibi ortak mekânlar aracılığıyla nasıl dönüştüklerinin analizini yapmıştır (Ehrkamp, 2005: 356).

Eskiden iletişim kültürünün çerçevesini misafir işçilerin Türkiye’den götördükleri video-kasetler ve filmler ve müzik kasetleri oluşturmuştu. En çok da Kemal Sunal, Orhan Gencebay, Ferdi Tayfur, Kadir İnanır, İbrahim Tatlıses vb sanatçılar rağbet görüyordu. Ancak bu materyaller sınırlı bir sosyalleştirme etkisine sahip iletişim araçlarıydı.

Özellikle 1960’lı ve 70’li yıllarda çekilen yerli filmler gösterimdeki filmlerin çoğunluğunu teşkil eder. Filmlerin konuları daha çok kan davası, göç ve aşk gibi alışlagelmiş tarzda konulardır. Bu tip filmler de, diasporik Türk kültürünün görelî olarak değişmeden kalması sürecinde önemli bir etkiye sahip olduğu düşünülebilir. Kaya ve Kentel’in kitaplarında Marley ve Robins’e referansla aktardıkları cümle bu konuda oldukça aydınlatıcıdır: “Michel Foucault’un da söylediği gibi bu tür programlar ‘toplumsal hafızayı yeniden programlayıp, unutulan, kaybolan ya da reddedilen hatıraların su yüzüne çıkarılmasını sağlar’” (Kaya ve Kentel 2005: 58). Bu açıdan bakıldığında, kültürel kimliğin aynı zamanda hatıralarla ilgili bir süreç olduğu da görülür. Burada vurgulanması gereken diğere bir nokta ise, Türk TV kanallarının Almanya ve benzeri Batı Avrupa ülkelerinde yaygınlaşmasından önce video

filmlerinin aynı etkiyi göstermiş olmasıdır. Öyle ki, J. Knight, 1986 yılında yaptığı bir araştırmada Almanya’da yaşayan Türklerin % 86’sının her gün video filmi izlediğini saptamıştır (age: 59).

Yeni iletişim teknolojileri yerel ve küresel olarak diasporadaki kimliklerin ve anlam dünyalarının oluşumunda oldukça etkili görünmektedir. Küresel düzeydeki televizyon ve iletişim araçları göçmen ve çocuklarının anlam dünyalarımızın oluşumunu önemli ölçüde etkilemektedir. Küreselleşme çağında, bazı insanlar aynı anlam dünyasını paylaştığı gibi, bazıları daha ziyade farklı ve yerel anlam dünyalarına sahip olabilir.

Türk medyası Türkiyeli göçmenlerin anlam dünyasını belli ölçüde şekillendirmektedir. Türk medyası, özellikle diaspora’da yaşayan Türklerin norm ve değerlerine uygun olduklarını düşündükleri programları sunarlar. Sözgelimi, Türk medya kuruluşları genellikle Türkleri sosyal ve kültürel değişime karşı direnen insanlar olarak algılar ve bu yönde yayın yaparlar. Filmlerin ve dramların seçimlerinde dikkat edilen unsur bu yargıdır.

Televizyon kanallarında sunulan programlar çoğunlukla Avrupa’daki Türkiyeli göçmenlerin koşulları hakkında bir fikir sahibi olmayanlar tarafından yapıldığı için, Türk medyası, Türkiyeli göçmenlerin göç sürecinin başında anavatanından getirdikleri geleneklerin, değerlerin ve söylemlerin yeniden üretilmesine katkıda bulunmaktadır.

Goslardaki gözlemlerimizden yola çıkarak şu da bir varsayım olarak öne sürülebilir. Çocuklarının evde sürekli Türkiye’den uluslararası yayın yapan Türkçe kanallar izlendiği ailelerde, bu nedenle Türkçeyi öğrenme ve kullanma becerilerinin kısmen de olsa bu kanalları izlemeyi tercih etmeyen ailelerinkine oranla daha fazla geliştiği söylenebilir.

Türkiye'den Almanya'ya yayın yapan televizyon kanalları da dahil olmak üzere Almanya'yla Türkiye arasında kurulu yoğun bir medya ağı Almanyalı Türkler için özel bir varoluş ve yaşam ritminin üretimine ve yeniden üretimine katkıda bulunuyor; bu ritim yalnızca Almanya ya da Türkiye gibi tek bir ülkede sınırlı kalmayıp iki ülke arasındaki ilişkiyi kapsıyor.

Bu noktada üçüncü kuşak gençlerin ortaya çıkan kimliklerinin işte bu muazzam teknolojik dönüşümün izlerini taşıdığından da söz edilebilir. Bu durum ulus-ötesi bir aidiyet ve kimlik anlayışı gelişmesine de katkıda bulunmaktadır.

Goslar'lı Türkiyeli göçmenler boş vakitlerini televizyon başında ve genellikle Türk televizyonlarının yayınlarını seyrederek geçiriyorlar. Evde misafir olsun olmasın televizyon hiç kapanmıyor. Misafirler de dahil olmak üzere evlerde birlikte olmak için değil de başka bir amaç için bir araya gelmiş gibi oturuyorlar.

İletişim teknolojisinin gelişimi neredeyse bütün TV kanallarının ve gazetelerin AB ülkelerine girmesini sağladı. Berlin'deki Türk medyası, Türk diasporası üzerinde önemli ölçüde bir kültürel hegemonya oluşturdu. Bunu anlamak için, her iki ülkede ve diğerlerinde yaşayan Türk nüfusu arasında Türk medya endüstrisine artan ilgiyi incelemek gerekir. Belli başlı Türk TV kanallarının hepsi, Avrupa'da yaşayan Türkler için özel programlar yapan Avrupa birimlerine sahiptir. TRT International (Uluslararası) bunların ilkiydi. Diğer kanallar, Euro Show, Euro Star, Euro D, Euro ATV, TGRT, Kanal 7 ve Lig TV'dir. TRT Int hariç, bu kanalların hepsi uydu anteniyle izlenebilmektedir. TRT Int.'e zaten kablolu yayından ulaşılabilir.

Bu kanalların program yelpazesi birbirinden oldukça farklıdır. TRT Int genel olarak eğlenceye, eğitime, magazine, filmlere ve haberlere eşit ölçüde ağırlık verme eğilimindedir. Devlet kanalı olduğundan, örneğin 1990'lı yıllarda Türkiye'nin güney doğusunda savaşıyan Türk Silahlı Kuvvetlerine fon sağlama kampanyaları düzenleyerek, 'Türk milletinin bölünmez bütünlüğünü' pekiştirmeye çalışır. Bunun yanı sıra Türkiyeli göçmenlerin sorunlarına odaklanan pek çok program da vardır. Bu kanallar Türkiye'den de büyük ölçüde izlenebilmektedir. Böylelikle, modern diasporik Türk cemaatleri anavatana bağlanırken, Türk izleyicisi de Avrupa'daki Türkiyeli göçmenlerin, çoğunlukla da Almanyalı-Türklerin yaşamları konusunda bir şekilde bilgilendirilmektedir.

Euro Show, Euro D ve Euro Star, seküler temelde program yapan özel kanallardır. Programların çoğunluğu, eski Türk filmleri, Amerikan filmleri, komedi programları, dramalar, Türk ve Avrupa pop listeleri, spor programları, ,reality show'lar ve haberlerden oluşmaktadır. Diğer yanda, TGRT ve Kanal 7 dini temelli TV kanallarıdır. Aktüel programların yanı sıra, bu kanallar dini içerikli dramalar ve filmlere öncelik vermektedirler. Geleneksek Türk halk müziği programları da bu iki kanalın izlediği politikanın bir parçasıdır. Satel, Türkiye ve Avrupa pop listelerini yayınlayan bir başka kanaldır. Bu kanal, uydu antenine sahip olan Türk gençlerinin favori kanalıdır. Diğer taraftan, Lig TV Türkiye Birinci Lig futbol maçlarını yayınlayan ücretli bir kanaldır

Belli başlı Türk gazeteleri de Goslar'da dolaşımdadır. *Hürriyet, Milliyet, Sabah, Zaman, Milli Gazete* ve *Evrensel* Almanya'da basılan Türk gazetelerinden bazılarıdır. Bunun yanı sıra, Türkiye'deki pek çok spor ve magazin mecmuasına da ulaşılabilir. Bu mecmuaların içerikleri anavatanla ilgili haberler açısından oldukça sınırlı olmasına rağmen, Avrupa'daki Türk diaspora cemaatleri hakkında geniş bir haber yelpazesi sunmaktadırlar.

Bütün bu iletişim dönüşümlerinin sonucu olarak ortaya çıkan ulus-aşırı yaşam tarzlarını kültürel pratikleri ve kurumsal biçimleri kavrayabilmek için akademik söylemlerimizi artık ulus devletin sınırları, hukuki hakları ve kültürel etkileşimleri ile sınırlı çerçevesinin ötesine taşımamız gerekmektedir. Giderek artan sayıda insan, kendisini birden fazla ulusal bağlılıkla tanımlamakta; çoğul ve akışkan kültürel kimliklerini içeren öznelliklerinde rahatlıkla var olabilmektedir.

Ayrıca bu iletişim araçları sayesinde aynı zamanda ulus-ötesi kimliklerin siyasallaşması da değişik bir boyut olarak günümüzde oldukça hız kazanmış ve yoğunlaşmış bir olgudur. Batı Avrupa'daki ulus ötesi göçmen ve mülteciler kendi ana-vatanlarına olan ilgilerini ve politik ilişkilerini muhafaza etmeye ve geliştirmeye çalışıyorlar. Almanya'daki Türk ve Kürt toplulukları olguları Batı Avrupa bağlamında hareketlilik ve eylemlerin anayurdu etkilediği ve hem ulusal hem de uluslararası boyutlarının olduğunu gösterir (Ostergaard-Nielsen, 2000:23)

Ziyaretler sırasında ve yapılan görüşmelerden hareketle belli siyasal eğilimlere sahip birey ve ailelerin çoğu zaman kendi dünya görüşleriyle ilgili program yapan aynı kanalları izlediklerini ve bunun da bir çeşit politik sosyalizasyona yol açabileceği ifade edilebilir. Ziyaretler sırasında Kürt kökenli Türkiyeli göçmenlerin çoğunlukla Med TV, Mezopotamya TV vb Kürtçe yayın yapan ve belli bir siyasi duruşun temsilcileri olan kanalları çoğunlukla izlediği gözlenirken, Milli görüş cemaatine mensup birey ve ailelerin Tv5, Kanal 7, Samanyolu, TGRT gibi dini içerikli yayınları takip ettikleri gözlenmiştir.

Son olarak, eğer uydu ve iletişim sistemleri bu kadar gelişmiş olmasaydı ve ulus-aşırı yayınlar göçmen çocuklarının hızla Almanlaşacağı rahatlıkla söylenebilirdi ancak bu iletişim olanakları sayesinde televizyon zımnen bir "sosyalleştirme ve dili kazanma kutusu" olarak Türkiye'den gelen kültürel repertuarın önemli bir mecrası olarak iş görmektedir. Ancak bu durumun muhtemel sonuçları ya da kapsamı hakkında daha ciddi çıkarımlarda bulunabilmek için detaylı ve iletişim odaklı bir çalışmaya ihtiyaç bulunmaktadır

4.11. YENİ BİR VATANDAŞLIK İMKÂNI: BAŞKA OLMAK

Konuya bir görüşmecinin önemli bir ifadesiyle giriş yapalım:

“Alman vatandaşlığına geçmek için ‘pasaportunu ver’ derken, ‘geçmişini de ver’ diyor.” (Görüşmeci 2)

Kimlik donmuş bir kavram ya da olgu değil, etkileşim içinde bakılması gereken pratiklerle ve deneyimlerle iç içe geçmiş bir süreçtir. Bir kimlik oluşum süreci ister başkaları tarafından tanımlansın (assignment), isterse bir grup tarafından iddia edilen (assertion) bir şey olsun, bu sürecin üç temel ögesi mevcuttur: o gruba üye olanları üye olmayanlardan ayıran *sınır*, grubun toplum içinde *algılanan pozisyonu* ve bu kimliğe *iliştirilmiş anlam* (Cornell & Hartmann, 1998: 81). Türkiye kökenli üçüncü kuşak gençlerin kimlik oluşum süreçlerinde hem kendi içlerindeki ve Almanlarla olan sınırları, Alman toplumunda algılanan pozisyonları ve bu üçüncü kuşak gençlerinin kimliklerine dair iliştirilmiş anlamlar bu araştırmanın temel teorik soruları ve izlekleri olmuştur.

Türkiyeli insanların Almanya’ya göçleri ilk yıllarında tamamen ekonomik bir görünümdeyken, izleyen yıllarda ekonomik nedenler devam etmekle birlikte, 1990’lı yıllarda daha çok siyasi gerekçelerle gerçekleşiyordu. Yaklaşık yarım asırlık bir deneyimle Türklerin Almanya’daki şu andaki konumları ve göçmenlik sorunları daha çok “kültürel” ve “siyasal” bir çerçeveye oturmuş durumda. Almanya’daki Türkiyelilerin entegrasyon, kuşaklar arası dönüşümler, kullandıkları dil ve gündelik hayattaki Türk gelenekleriyle olan etkileşimleri ve sonuç olarak kimliklerinde meydana gelen değişiklikler, diasporadaki bu Türk, Kürt ve Alevi

etnik grupların göç sosyolojisindeki dönüşümü de kapsayan Ulus-ötesicilik literatürünün kavramlarıyla anlaşılabilir. 1990'lı yıllardan sonra, bu literatürde Avrupa'da yaşayan Türkiyelilerin kendi içlerinde büyük ölçüde farklılaşmış olduklarını ve geçmişteki 'Almancı', 'misafir işçi' ya da 'yabancı' kalıplarıyla çok az ortak noktaya sahip oldukları yönünde saptamalar yapmaktadır (Kaya & Kentel, 2005: 8)

Türkiyelilerin Almanya'daki varlıklarının başlangıçta sadece geçici bir konuk işçi programı olarak tasarlanmış olması, yarattığı temel bir ikileme Türkiyelilerin yasal, siyasal ve toplumsal statülerine belirsizlik ve tutarsızlık getirmiştir.

Aslında göçmenlik süreciyle birlikte 1960'larda her açıdan garip bir deneyimle karşılaşmıştı *Almancılar*. Burada öyle garip bir durum ki, kendisi Alman değil, ama Almancı, yani Almanya'da yaşayan, sanki Almanları savunan, Türklükten etnisite olarak çıkmış birisi gibi. Ama şimdi daha da karmaşık bir şey meydana gelmişti: Almanya'ya gelmek, işçi olmak, hatta burada yaşamak, yani Almancı olmak, Türkiye açısından böyle kinayeli bir durum. Bir taraftan Türkiye'deki durumunu düşündüğünde statün yükseliyor, ama buraya gelince de, toplumun en altından başlıyorsun. Dolayısıyla o zamanlarda Almancı işçi için büyük bir asimetri vardı. Bir taraftan baktığınızda toplumsal statün yükselmiş gibi görülüyor ancak diğer taraftan Almanya'da toplumsal statün düşmüş oluyor. Alman toplumuna göre baktığınızda statün düşmüş oluyor, Türkiye toplumuna göre baktığınızda statün yükselmiş oluyor.

Kimlik tartışmalarında önemli bir boyutta vatandaşlık bağıdır. 1990'lı yıllarda Türkiyeli göçmenlerin Alman vatandaşlığı başvurularında anlamlı bir artış gözlenmektedir. Goslardaki vatandaşlık başvurularında görülen anlamlı artışın da bu genel manzaradan farklı olmadığını yabancı polis dairesinden aldığımız istatistikler aracılığıyla teyit edilmiştir.

Alman vatandaşlık anlayışı ırk ve kültür temelli bir özelliğiyle ünlüdür. Vatandaşlık daha çok Alman kültürüne referansla tanımlanmaktadır. Bu açıdan, üçüncü kuşakla birlikte özellikle ortaya çıkan yeni yurttaşlık imkânları, Alman milletini ırk temelinde tarif eden monolitik Alman resmi ideolojisi de tartışmalı hale gelebilmektedir. Bu durum, resmi ideolojinin Alman toplumunun şu anki mevcut çok- etnili yapısıyla resmi ideoloji arasındaki açılmaya da işaret etmektedir.

1 Ocak 2000'den bu yana yürürlükte olan yeni yasa, ülkenin yurttaşlığa kabul etme sürecinde uyguladığı soy ilkesini kısmen değiştirmektedir. Artık, Almanya'da doğmaktan ötürü toprak ilkesi Alman yurttaşlığına hak kazanmak mümkün olacaktır. Yeni yasaya göre, yabancı ülkelerin yurttaşlarının Almanya'da doğan çocukları, söz konusu çocuğun ana babası en az sekiz yıl yasalara uygun bir şekilde Almanya'da ikamet etmişse ve oturma iznine sahipse ya da en az üç yıllık sınırsız oturma iznine sahipse Alman yurttaşı olabilecektir. Bu yeni yasayla, bu koşullardaki çocuklar Alman yurttaşlığına doğuştan sahip olabilmektedirler. Yeni yasa aynı zamanda, 'Yurttaşlık Yasasında Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanunu'nun onaylanmasından önce Almanya'da doğan 10 yaşını geçmemiş çocuklar için, başvurdukları takdirde otomatik olarak Alman yurttaşlığına hak kazanabilmelerine olanak sağlayan bir geçici düzenleme de getirmiştir. Bu çocuklar, pek çok durumda, soy ilkesine göre ana babalarının sahip olduğu ülke yurttaşlığına da sahip olabilecekler. Bu durumdaki çocuklar, 18 yaşına geldikleri tarihten itibaren beş yıl içinde- 23 yaşına basmadan önce- Alman yurttaşlığında kalmak isteyip istemediklerine dair karar vermek zorunda olacaklar. Diğer bir deyişle, bu tür insanlar, iki uyruktan birini seçmek zorundadırlar.

Yeni yurttaşlık yasasının yürürlüğe girmesinden sonra yurttaşlığa kabul edilmek için başvuran 'yabancıların' sayısında büyük bir artış olduğu açıkça görülmektedir. Yeni yasanın kabulünü takiben, yurttaşlığa kabul sayısı, 1999 yılına oranla 2000 yılında yaklaşık % 30 artmıştır. Eyalet yönetimlerinden sağlanan bilgiye göre, 1999'da Alman yurttaşlığına kabul edilen yabancıların sayısı

143,267 iken, 2000 yılında bu sayı 186,700'e çıkmıştır. Ardından, 2001 yılında toplam 178,100 yabancı yurttaşlığa kabul edilmiştir. Bu rakam, 2000 yılından 8,600 ya da % 4 düşüğe işaret etmektedir. Yabancıların yurttaşlığa geçişindeki genel artışa karşın, Türklerin yurttaşlığa geçiş oranı 2000 yılında 1999 yılına oranla yaklaşık % 20 düşüş göstermiştir. Bu eğilim 2000 yılına oranla yaklaşık % 9 düşüş göstererek 2001 yılında da aynı kalmıştır.

TABLO 1. ALMANYALI-TÜRK NÜFUSUN YURTTAŞLIĞA KABULÜ

Yıl	Yurttaşlığa kabul edilenlerin sayısı	Yıl	Yurttaşlığa kabul edilenlerin sayısı
1972–1979	2.219	1996	46.294
1980–1989	10.361	1997	42.240
1990	2.034	1998	59.664
1991	3.529	1999	103.900
1992	7.377	2000	82.800
1993	12.915	2001	75.600
1994	19.590	2002	64.631
1995	31.578	2003	56.244
Toplam			625.981

Kaynak: Almanya Federal İstatistik Bürosu, Wiesbaden, 2004

Yukarıdaki tabloda, üzerinde durulması gereken iki önemli nokta vardır. Bunlardan ilki, 2000–2001 yılları arasında yurttaşlığa kabul edilen Türk kökenlilerin sayısındaki azalmadır. 2000 yılında yeni yurttaşlık yasasının yürürlüğe girmesiyle, yurttaşlığa kabul daha kolay hale gelmiştir. Yabancı ana babadan doğan ve 10 yaşını geçmemiş çocukların herhangi bir bekleme dönemi olmaksızın hemen yurttaşlığa kabul edilebileceklerine dair bir uygulama yürürlüğe girmiştir. Bu nedenle, 2000'deki yurttaşlığa kabul oranı 2001 yılındakinden daha yüksektir.

Ayrıca, yurttaşlık politikaları açısından farklılaşmacı, tikelci, kültürelist, etno-milliyetçi ve dışlayıcı olarak bilinen Almanya, yurttaşlık yasaları açısından bakıldığında 2000 yılından bu yana daha demokratik ve kapsayıcı bir nitelik kazanmıştır.

Almanya'daki egemen çok kültürlülük, kültürel çeşitlilik ve çoğulculuk söylemleri son zamanlarda Almanyalı-Türkleri kamusal alanda kendilerini kendi kültürel kimlikleriyle temsil etmeye yöneltmiştir. Sosyal demokrat ve Yeşil politikalar tarafından güçlendirilen bu tür popüler söylemler de, Almanyalı-Türklerin siyasal, ekonomik, kültürel, hayatın bütün alanlarına entegre olmalarına yol açmıştır. Yerel, ulusal ve Avrupa Parlamentolarındaki Türkiye kökenli parlamenterlerin sayısı, Almanyalı-Türklerin siyasal açıdan entegre olduklarını gösterir; Almanyalı-Türklerin kültürel alandaki görünürlükleri Türklerin kültürel olarak entegre olduklarını gösterir ve Almanyalı-Türkler tarafından ulusal ekonomiye yapılan yatırımların artması Türklerin ekonomik açıdan entegre olduklarının kanıtıdır.

Bahsedilen bu olgular, Almanların Türklerin entegre olmadıklarına ilişkin basmakalıp fikirleriyle çelişmektedir. Tersine, Türkiyeliler Alman siyasal, ekonomik ve kültürel yaşam biçimlerine entegre olmuşlardır. Bu durum, Almanya'daki bütünleşme politikalarının kültürel farklılaşmacı niteliklerinin ya da ülkede geniş sayıda Türk nüfusun varlığının bir sonucu olabilir. Buna rağmen, Almanya'yı *ayrımçı (segregationist)* bir ülkeden *bütünleşmeci (integrationist)* bir ülkeye dönüştüren göç ve entegrasyon politikalarının demokratikleşmesi üzerinde en büyük etkiyi yapan değişkenin, 1998'den bu yana iktidarda bulunan Sosyal Demokrat-Yeşil Koalisyonu olması muhtemeldir.

Vatandaşlıkla ilgili olarak 2000 yılında daha esnek sayılabilecek yeni bir göç yasası yayınlanmış olmasına rağmen, pratikte 11 Eylül 2001 yılından itibaren "güvenlik" gerekçesiyle farklı uygulamalara da maruz kalınmıştır.

Örneğin Milli Görüş Cemaatine mensup bir görüşmeci, sırf bu cemaate üye olması nedeniyle Alman vatandaşlığına kabul edilmediğini ve vatandaşlığının verilmemesinin gerekçesinin içinde bulunduğu cemaate olan yakınlığı olduğunu isyankâr bir şekilde iddia etmiştir. Hatta konuşmacı, on yıl öncesinde etkin olan Cemalettin Kaplan cemaatinin Goslarda oldukça faal olduğu 1990'lı yıllarda, aktif olarak Kaplan cemaatine katılmasının vatandaşlığının verilmemesinde büyük payının olduğunu da sözlerine eklemiştir. Kendisine Alman vatandaşlığı verilmemesini Müslüman olmasına bağlayan konuşmacı, ilginç bir şekilde bu durumun hiç de adil olmadığını da sözlerine eklemiştir.

Ayrıca, Avrupa'daki "yabancı" ve "vatandaş" ayrımı da bu üçüncü kuşağın deneyimleri dikkate alınarak analiz edilip, eşitlikçi ve farklılığı koruyan bir çerçevede bir yabancılar politikası geliştirilmesi için önerilerde bulunulması hedeflenmektedir.

Vatandaşlık tartışmalarında "çok kültürlülük" açılımlarının riskli ve entegrasyonu engelleyici boyutlarının da olduğu unutulmamalı. Sadece kültürlerin kendi toplumuyla yaşama ve diğer kesimlerle ilişkilerinin kısıtlanması anlamına da gelebilmektedir. Çok kültürlülüğün riskleriyle ilgili olarak gençlik merkezinde sosyal psikologun ifadeleri oldukça açıklayıcı görünüyor:

Şimdi Almanya'da böyle gelen bir kavram multiculti, böyle herkesin kendi kültüründe, kendi dilinde yaşayacağı bir ortamın olması gerektiği, bu ortamın böyle tutulması gerektiği, bu tür iddialar vardır. Bu özellikle Berlin gibi şehirler için geçerli. Ama bu aynı zamanda şeydir de, ben seninle ilgilenmiyorum, ne halin varsa gör gibidir, kendi sorununu kendin hallet gibi. İnsanların burada kendi sorunun kendisinin halletmesi öğrendiler ve böyle bir multiculti topluluk. Ama daha önce de söyledim, bunun ne kadar doğru olup olmamasını da tartışmak gerekiyor tabii. Her kültür de, her çok renklilik, her çok şiddetlilik, her çok dincilik iyi değildir. Yani bakmak lazım, belirli bir demokratik, insani çevresinin olması gerekiyor ve bu çok önemli. Eğer bir toplum sizinle ilgilenmemişse çok size böyle yerde takmışsa çok iyi anlamında değildir yani bilgisizliktir biraz. (Görüşmeci 53)

.Orası doğru, ama çok kültürlülük her zaman, gerçekten şey değil, yani örneğin kültürün arkasında şeyler var, çocuklarını diyelim ki okula göndermemesi, spor derslerine göndermiyorlar. Çünkü kendi kültürlerinde çocukların ya da kız çocuklarının işte erkek çocuklarıyla beraber suya girmeleri kendi kültürlerinde yoktur. Gerçi aslında dini bir kültür, yani özellikle dinci aileler yapıyor bunu. Şimdi o çok kültürlülüğü zengin bir şekilde insanların verimli kılacağı, insanları ileri götürecek bir boyutu varsa, o çok kültürlülükleri alabilirsiniz. Ama o çok kültürlülük, eğer insanları bölüyorsa, yasaklayıcıysa, men ediciyse eğer, oraya çok ciddi bakmak lazım. Çok kültürlülükte de şey dememek lazım, işte ben her şeyden bağımsız, herkesin kültürü kendisine; böyle çok kutsalmiş gibi yaklaşmamak lazım. Almanya'nın sanki böyle çok kutsalmiş, ben sana değer veriyorum kültürünü istediğin gibi yaşa diyorsun, ama öyle değil. (Görüşmeci 53)

Turner, yukarıda sözü edilen türden çok-kültürlülüğün sınırlarına işaret ederek, farklılığa dayalı” ve “eleştirel” çok kültürlülük arasında bir ayırım yapar. “farklılığa dayalı” çok kültürcülük:

...kültür fikrini bir etnik gruba ya da ırka mal ederek özelleştirme riski taşır... kültürlerin birbirlerinden farklılığını ve kapalılığını fazlaca vurgulamak yoluyla onları ayrı varlıklar olarak durağanlaştırırken... kültürlerin iç homojenliğini ön plana alarak cemaat içi aynılışmaya dair bastırıcı talepleri meşrulaştırır.

Çok kültürlü kimlik siyasetinin kısıtlayıcı eğilimi, haklar ve kimlik talebinin olmazsa olmaz, temelini tek ve homojen bir “kültür”e sahip bütünleşmiş cemaat fikrinin içinde kurgulamasıdır.

Eleştirel ya da çok-merkezli çok kültürcülük ise bireyi çok merkezli, çoklu, sabit olmayan ve konumsal olarak tasavvur ederek kültüre yeni bir anlam verir. Kültür belirli bir etnik grubun tasarrufunda olan, sınırları belli bir özgüllük yerine, dinamik ve değişime açık bir biçimde algılanır.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bugün Avrupa'nın herhangi bir ülkesinde yaşayan Türkiyeli göçmenlerin çocukları olan üçüncü kuşağı anlamak için yapılacak herhangi bir çalışma, öncelikle üçüncü kuşağın hem kültürel referanslarını ve bu referansların çoğulluğunu dikkate almak zorundadır hem de onların kültürlerarası kimlik özelliklerini iyi analiz etmek durumundadır.

Almanya'daki yeni kuşak göçmenler üzerine yapılacak bir çalışma mutlaka analize şu ifadelerle başlamak durumundadır: Artık Türkiyeli göçmenler için eskiden geçerli olan eski "misafir işçi" pozisyonu onların çocukları açısından "daimi vatandaşlar" konumuna dönüşmüştür. Bu durumun Goslar gibi küçük bir kasabada bile artık görünür hale gelmiş olan onlarca kanıtını gözlemlemek mümkündür: dil kullanımındaki değişimler, vatandaşlığa geçişler, çeşitli tüketim alışkanlıklarındaki ve davranışlarındaki değişiklikler, tercih edilen arkadaşlık biçimleri, yaşanan çevre ve kurulan sosyal iletişim ağları ve en çok da değişen yaşam tarzları bu köklü değişimlerin değişik işaretçileri sayılabilir.

Avrupa'daki Türkiyeli göçmenler açısından artık göçmen sayılmayacak üçüncü kuşak gençlikle birlikte değişen parametreler sayesinde, Türkiye'deki Türklerin Almanya'daki Türkiyeli göçmenlere yönelik olarak bugüne kadar geliştirdikleri bakış açıları da değişmek durumundadır. Bu anlayışla bakıldığında, çalışmanın bir başka iddiası Almanya'daki yeni kuşak gençlerin Türkiye'de eskiden yaygın olduğu gibi, bir "hazırda seçmen" ya da "para havalesi" yapan kitleler olarak görülemeyeceğidir.

Bu değişen parametler ve bunun yaşam biçimlerine olan yansımaları artık Türkiye’li göçmenlerin üçüncü kuşak çocukları için içinde buldukları Alman toplumuyla birlikte köklü bir yapısal dönüşüm içinde olduklarını iddia etmeyi olanaklı hale getirmektedir.

Örneğin saha çalışmasının ilk aşamasında pilot çalışması sırasında ziyaret edilen Hof kasabasında yaşayan bir Türk ailesinin evini ziyaret ettiğimde 16 yaşındaki ikiz gençlerle ve onların 18 yaşındaki ağabeyleriyle Türkçe bilmedikleri için İngilizce konuşmak ve mülakat yapmak durumunda kalmak beni şaşırtmıştı. Türkçe bilmemeleri hakkında anne-babalarıyla konuştuğumuzda (ki baba, Hof Alman Türk dostluk derneğinin başkanıydı) bunun bir zorunluluk olduğunu, aksi halde çocuklarının Türkçe bilmesi durumunda bunun çocuklara ekstra bir yük ve sorumluluk getireceğini ifade etmişlerdi. Çünkü anne-babaya göre, çocuklarının Türkiye’ye uzaklığı sıradan bir Alman’ın sahip olabileceği bir uzaklıktaydı. Buna göre kendi çocuklarının içinde bulunduğu Alman toplumunun özelliklerini yaşayıp kimliklerine yansıtılmalarından daha doğal bir şey olamazdı. Çocukları Türkiye’yi hiç görmemişti ve bu yüzden herhangi bir sosyal ya da kişisel bir bağa da sahip değillerdi. Bu örnek durum üçüncü kuşak gençliğin geleceği hakkında hacimli olmasa da bir fikir vermektedir.

Göçmen ve göçmen çocukları üzerine yapılacak her araştırma, araştırmanın başlangıcında a priori (önsel) olarak tanımlanabilecek hiçbir topluluk ya da kimlik fikri olmadığını kabul etmek durumundadır.

Çağlar’ın söylediği gibi; sınırları belli, homojen ve organik kültür eleştirisini, yekpare ve mekân temelinde kurgulanan ve etnik cemaatler eleştirisiyle birleştirmedığımız sürece etnografik araştırma ve temsil için uygun stratejiler geliştiremez, teorilerimizin yok saydığı kurguları yeniden üreten durumlara karşı kendimizi koruyamayız (2000: 139).

Üçüncü nesil olarak nitelendirilenler hiç de homojen bir grup değildir. Ya Almanya’da doğmuş ya da küçük yaşta Almanya’ya gelmiş ve orada büyümüş bu “Türk” göçmenler, Alman-Türkleri olarak sınıflandırılırsalar da aslında bu insanlara bütünlük atfedebileceğimiz hukuki, toplumsal veya iktisadi bir temel yoktur. Hukuki olarak Alman vatandaşlığından geçici oturma iznine kadar farklı statülere sahiptirler; üniversite öğrencisi, sanayi işçisi, gençlik çeteleri üyeleri, girişimciler, müzisyenler, okuldan atılanlar vb. Aralarında derin dini ve siyasi bölünmeler mevcuttur.

Almanya’daki Türkiye kökenli göçmenlerin çocukları olan ve Almanya’da doğan ve orada yaşayan üçüncü kuşak gençlik farklı bir kimlik oluşumu içindedir ve yaşadıkları Alman toplumunun eğitim sürecinden geçen bu gençler, Alman toplumunun içindeki değerler, yaşam biçimleri ve kanunlarıyla sosyalleştikleri ve yetiştikleri için de kimliklerinde köklü bir dönüşümün eşiğine gelmişlerdir. Bu dönüşüm, üçüncü kuşak gençliğe özgü yeni bir görüntü arz etmektedir ve bu kimlik dönüşümü etnik ve dini aidiyet biçimlerini de doğrudan etkilemekte ve ortaya farklı bir yurttaş profili çıkmaktadır. Bu süreç yeni bir fenomen olan göçmen çocuklarının sosyalleşmesiyle doğrudan ilgili olduğundan bu yeni tür yurttaşlığın sınırları hakkında şimdiden bir yargıda bulunmak kolay olmayacaktır.

Ayrıca, kimliklerin yersizleşmesi aynı zamanda yeni bir fenomen olarak karşımıza çıkan küresel kitlesel iletişim ve ulaşım araçlarının yaygınlaşması, hızlanması ve ucuzlaması olgularının bir sonucu olduğu için sürecin sonuçları hakkında tam bir yargıda bulunmamızı da engellemektedir. Buna göre, kültürün mekânla özdeşleştirilmesini, kolektif kimlik ve pratiklerin olmazsa olmaz kaynağı olarak gördüğümüz sürece, gerçek heterojenliklerinin boyutlarını sınırlandırmış oluruz.

Bu kimlik dönüşümünün en önemli hazırlayıcılarından birisi sosyalizasyon süreci iken, Alman dilinin adeta anadil gibi kullanılması da sosyalizasyon süreci içindeki en kritik öge olmaktadır. Üçüncü kuşak Türk gençliğinin Almanca dilini iyi bilip, akıcı bir şekilde kullanması, onların günlük yaşamlarında Türkçeden daha ağırlıklı bir yere sahip olmaktadır. Bazı durumlarda gençler için Türkçe, konuşulan

ikinci dil olarak bir kültürel zenginlik ögesi olarak karşımıza çıkarken, bazı durumlarda Almancanın tek dil olarak benimsendiğini söyleyebiliriz.

Sosyalizasyon süreciyle şekillenen bu durum, herhangi bir gruba aidiyetlik durumunu anlatan **bağlanma biçimlerinin** kimlik, yurttaşlık **sınırlarında** ve **anlamında** ve dolayısıyla da hem **kendilerine atfedilen** hem de **kendilerinin kendilerine atfettikleri** kimlik biçimlerinde ve tercihlerinde önemli değişiklikler yaratma potansiyeline sahip görünmektedir. Bu değişimin kendisi, bugüne kadar Türk toplumuna misafir gözüyle bakan Alman toplum siyasetinin ve toplumsallığının da göçmen toplum olma yolunda dönüşmesine katkıda bulunacak bir gelişme olacaktır. Alman devleti ve toplumu kendisinin bağrında yetiştirdiği üçüncü kuşağın kimlik repertuarına yapacağı katkıyı göz önüne alarak, geçmişteki sadece etnik temelli (Alman ırkına ve kültürüne dayalı) olarak tanımladığı yurttaşlık anlayışını ve dışlayıcı reflekslerini ve alışkanlıklarını bırakmak durumunda kalacaktır. Bu esnekleşmenin ilk işaretçileri 2000 yılında çıkarılan yeni göç yasasındaki bir takım değişikliklerdir.

Son olarak, böyle bir çalışma küresel ve sosyal hareketliliğin artık oldukça hızlandığı bir ortamda, farklı etnik/dini/ulusal kökenden gelen göçmenlerin, göç alan ve veren ülkelerdeki toplumsal yaşamlarının çok merkezli hale gelme süreçlerinin aynı anda ve iç içe yaşandığı, bazen bu süreçlerin çatışmalara ve karşılıklı düşmanlık ve nefrete dönüşebildiği son yıllarda, bu süreçlerin sosyolojik boyutlarının anlaşılmasında ve bu sorunların çözümüyle ilgili politikaların oluşturulmasında kullanılacak bilginin çoğalmasına hizmet etmeyi dilemektedir.

Doğaldır ki bu süreçte, Alman toplumunun içinde ve çevresinde yaşayan üçüncü kuşağın Türkiye kültürü ve yaşam biçimiyle de irtibatı birinci ve ikinci kuşağa oranla farklılaşmıştır. Dolayısıyla, üçüncü kuşağın arkadaşlık ilişkileri, evlilik kalıpları, çalışma davranışları, eğitim durumları vb. gündelik hayat alışkanlıkları da önemli ölçüde değişime uğramıştır. Bu çalışma bu değerlerin yerel olarak Goslardaki izlerini sürmüştür. Bir bakıma büyük şehirden daha tutucu ve yavaş bir değişimin

gerçekleşmesi beklenmekte ancak Alman toplumunun büyük şehir ve kasaba yaşantıları arasında maddi ve manevi boyutlarda anlamlı farklar beklenmediği için bu verilerin belli ölçülerde genellenebilir yanlarının olması gerekir

Ancak yine de bu sürecin çok karmaşık ve zorlu bir süreç olduğu da akıldan çıkarılmamalıdır. Ayrıca, 11 Eylül olaylarının bu uyum sürecini önemli bir şekilde göç alan toplumlar ve göçmen topluluklar ve onların çocukların birbirlerine olan bakış açılarını sert ve bir o kadar da kırılğanlaştırdığı tespiti yapılabilir. 11 Eylül olayları ve sonrasında ortaya çıkan “güvenlik” algıları ve uygulamaları en azından klişelerin yerleşikleşmesine ve yeni klişeler üretilmesine katkıda bulunmaktadır. Göçmen alan ülkelerle, göçmen toplum ve onların çocukları açısından bu güvenlik anlayışının sonuçları, her iki taraf açısından riskli durumlar ve tehditler yaratmaktadır. Uyumun önündeki engel sadece göçmen ülkelerin çıkardığı esnek olmayan yasalar ya da kültürel gelenekler ya da muhafazakârlık değil, bu güvenlik algısının ve klişelerin yarattığı tedirgin ortam olmaktadır.

Bu çalışma, küçük ölçekli bir kasabada çok kültürlülük, entegrasyon ve yurttaşlık gibi konularda üçüncü kuşak gençliğin yerel açıdan nasıl deneyimlerinin olduğunu analiz etmeye çalışırken kimlik ve gençliği belli bir yerel bağlam içerisinde anlama çabasıdır. Bu sayede üçüncü kuşağın sosyalizasyon sürecinin de detaylı olarak izlenebileceği düşünülmektedir.

Ayrıca dikkat çekici olan bu çalışma yerellik ve küreselleşme arasındaki gerilimli ilişkinin gençlik kimliklerinin oluşumundaki etkisini yerel bir boyuttan analiz etme şansına sahiptir. Aslında kasabadaki gençlik kimliğinin şekillenmesindeki tüm oluşturuca kaynaklar iyi analiz edildiğinde, bu kimliklerin küreselleşmenin işsizlik, yoksulluk/yoksunluk, eğitim ve fırsat eşitsizliği vb. süreçlerin negatif izlerini de taşıdığı çok açıkça görülmektedir. Eğitim, iş ve sosyo-ekonomik açılardan bakıldığında yaşanan küreselleşme ve onun ikiz kardeşi yerelleşme süreçleri içerdikleri tüm

imkânların yanı sıra, göçmenlerin genç kuşakları için çoğu zaman aynı amaca hizmet ediyor gibi görünmektedir: dışlanma, içe kapanma ve yabancılaşma.

Bunu daha detaylı olarak söylersek, gençlerin tüm “normalleşme” ve kendi kimlikleriyle kabul edilme taleplerine ve başarılı girişimlerine rağmen hala eğitim, iş ve piyasa koşullarında bir dışlanmayla ve bunun sonucunda tüm sisteme yabancılaşma duygularıyla baş etmek zorunda oldukları söylenebilir. Tüm bu yaşananların sonucu olarak da içe kapanmaya zorlandıkları aynı toplumda aynı dili konuşan ve aynı kültüre sahip olmasa bile büyük ölçüde benzer formel sosyalizasyon sürecinden geçmiş (özellikle okul ve eğitim yaşantıları açısından) gençlerin birbirlerine yabancılaşmaları riskleriyle baş etmek durumundadırlar.

REFERANSLAR

BERRY, J. W (1997) Immigration, Acculturation and Adaptation, *Applied Psychology*, vol. 46, pp: 572-599

BJURSTRÖM, E (2004) Multiculturalism and Youth Culture: The construction of ethnic identity in youth styles (Linköping: Sweden)

CIOMPI, L (1994) *Affektlogik. Über die Struktur der Psyche und ihre Entwicklung. Ein Beitrag zur Schizophrenieforschung*, Stuttgart, Klett-Cotta, 1994, esp. pp. 43-93.

COHEN B M.Z (2005) 'Schulische und berufliche Aspirationen und Leistungen ethnischer Minoritäten in Deutschland und England: Ein Vergleich der türkischen und pakistanischen Bevölkerung', in IFADE (eds.) *Insider–Outsider. Bilder, ethnisierte Räume und Partizipation im Migrationsprozess*. Berlin: Transcript, 201-222.

CORNELL S, HARTMANN, D (1998) *Ethnicity and Race Making Identities in a Changing World*, (Pine Forge)

ÇAĞLAR, A (2003) İki Elde Bir Sehpa, Kültür Fragmanları: Türkiye'de Gündelik Hayat (ed.Kandiyoti, D, Saktanber, A) İstanbul: Metis

ÇAĞLAR, A, S (2001) "Constraining metaphors and the transnationalisation of spaces in Berlin", *Journal of Ethnic and Migration Studies* Vol. 27, No. 4: 601- 613 October

ÇAĞLAR, A (2000) "Tire"li Kimlikler: Teori ve Yönteme İlişkin Bazı Arayışlar, *Toplum ve Bilim*, Sayı 84, sy: 129-149

EHRKAMP, P (2005) "Placing identities: Transnational practices and local attachments of Turkish immigrants in Germany", *Migration Studies*, 31, pp. 345-364

KAYA, A (2000) *Sicher in Kruezberg Berlin'deki Küçük İstanbul Diasporada Kimliğin Oluşumu*, Büke yy: İstanbul

KAYA, A., KENTEL, F (2005) *Euro-Türkler: Türkiye ile Avrupa Birliği Arasında Köprü mü Engel mi ?Almanya-Türkleri ve Fransa-Türkleri üzerine karşılaştırmalı bir çalışma Bilgi Üniversitesi yy: İstanbul*

KIVISTO, P. (2002). *Multiculturalism in a Global Society*. Oxford: Blackwell Publishing.

KÜRSAT-AHLERS, E, (1994) 'Einwandererfamilien: Ihre Struktur- und Funktionsweise im Migrationsprozess', in *Neue Lebensformen -Zeit-Krankheiten und Psychotherapie*, ed. P. Buchheim, T Cierpa and T. Seifert. Berlin/Heidelberg/New York, Springer, 1994, pp. 9-105.

MASSEY, D.S., DENTON, N.A (1993). *American Apartheid: Segregation and the Making of the Underclass*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

OSTERGAARD-NIELSEN, EVA (2000) "Trans-State Loyalties and Politics of Turks and Kurds in Western Europe" *SAIS Review - Volume 20, Number 1, Winter-Spring 2000*, pp. 23-38

SOYSAL, LEVENT (2002) Beyond the 'Second Generation': Rethinking the Place of Migrant Youth Culture in Berlin, in: Levy, Daniel; Weiss, Yfaat (eds.), *Challenging Ethnic Citizenship. German and Israeli Perspectives on Immigration*. Oxford, pp. 121-136.

SOYSAL, LEVENT (2001), Diversity of Experience, Experience of Diversity: Turkish Migrant Youth Culture in Berlin, *Cultural Dynamics*, vol.13, 1, pp. 5-28

STARKEY, H. (2003). "Education for Citizenship: Reinventing the French Republic," in S. Milner and N. Parsons (eds.), *Reinventing France: State and Society in the Twenty-First Century*. Hampshire: Palgrave: 110 – 126.

TAN, D AND WALDHOFF H. P (1996) "Turkish Everyday Culture in Germany and its Prospects", in David Horrocks and Eva Kolinsky (ed.):*Turkish Culture in German Society Today* (Oxford und Providence, 1996)

TRİBALAT, M. (2002). "Cultural Assimilation of the Immigrants and Societal Integration in France," *The International Scope Review*, Volume 4, 7 (Summer).

EKLER

Derinlemesine Mülakat Formu

Almanyadaki Üçüncü Kuşak Gençliğin Kimlik Halleri, Dayanışma ve Çatışmanın Rolü

Bu çalışma ODTÜ Sosyoloji Bölümünde çalışılan doktora tezinin alan araştırması bölümünü gerçekleştirmek için yapılmaktadır. Çalışmanın konusu özellikle üçüncü kuşak Türk gençliğinin yaşadıkları çok kültürlü ve iki dilli Almanya ortamında Türk gelenekleriyle ilişkilerinin ne durumda olduğu ve kimliklerini nasıl oluşturdukları ve kendi içlerinde dayanışma ve çatışma ilişkilerini nasıl yaşadıklarıyla ilgilidir. Derinlemesine mülakatta Almanya’da yaşayan üçüncü nesil gençlik olarak genel olarak Almanya’daki genel hayat deneyiminiz ve ait olduğunuz topluluğun dayanışma ve çatışma yaşantılarıyla ilgili görüşleriniz alınacaktır. Çalışmamıza katıldığınız için teşekkür ederim.

Derinlemesine Mülakat No:

Tarihi:

Yapıldığı Yer:

Kişisel Bilgiler:

Adı Soyadı:

Mesleği:

Yaş:

Cinsiyet:

1. Genel olarak kendinizi tanıtır mısınız? (Kısa bir yaşam öyküsü)
2. Kısaca ailenizin geçmişinden bahseder misiniz?
3. Kimliğinizi, kendinizi nasıl tanımlarsınız? (Türk; Kürt; Avro-Türk; Türk-Alman; Alevi vb.)
4. Sizce,'üğün hala en önemli iki özelliği/geleneği/göreneği nedir? Hala uyguladığımız en önemli iki geleneği nedir?
5. Bu gelenek/görenekler sizin için neden önemli?
6. Almanya'daki yaşantınızdan bahseder misiniz, Almanya da olmak nasıl bir duygu?
7. Almanya'da kendiniz nasıl tanımlıyorsunuz, yabancı olmak ne anlama geliyor sizin için?
8. Alman kültürünün aklınıza gelen en belirgin özelliği size göre nedir?

9. Türkiyelilerin Alman toplumundan farklı olduğunu düşündüğünüz en önemli özelliğinin neler olduğunu düşünüyorsunuz?

10. Türkler içinde kendinizi nerde görüyorsunuz?

11. Grubunuzun/topluluğunuzun diğer gruplar tarafından herhangi bir şekilde ayrımcılığa maruz bırakıldığını düşünüyor musunuz?

12. Eğer varsa, ne şekilde ayrımcılık yaptıklarını açıklayabilir misiniz?

13. Alman ya da Türklerle olan ilişkinizde herhangi bir ayrımcılığa maruz kaldınız mı? Nelerle karşılaştığınızı anlatabilir misiniz?

14. Herhangi bir şekilde kimliğinizden (yabancı olduğunuzdan) dolayı haksız bir davranışla yada ayrımcılıkla karşılaştığınızı düşündüğünüzde ne yaparsınız?

15. Günümüzde Almanya'da yaşayan Türk gençler hangi acılardan Almanlardan farklı yaşıyorlar, örneğin siz?

16. Yeni jenerasyon gençler buradaki yaşantısında önceki kuşaklardan hangi açılardan farklılıklar taşıyor?

17. En çok hangi konularda anne babanızla anlaşmazlığa düşüyorsunuz?

18. Siz kendinizi anne-babanızdan hangi açılardan farklı buluyorsunuz, neden?

19. Alman vatandaşlığına sahip misiniz?

20. Alman vatandaşlığı sizin için ne anlama geliyor?

21. Çok kimliklilik çok kültürlülük sizin için ne anlama geliyor?

22. Avrupa Birliği sizin için ne ifade ediyor ?

21. Yasadığınız yerde Türk gençlerinin yaşadığı en önemli sorun sizce nedir?

22. Türklerin Almanya'ya sağladıkları olumlu katkı var mıdır?

23. Bulduğunuz ülkede bir genç olarak Türklerle olan ilişkilerinizde en çok karşı karşıya kaldığınız sorun nedir?

24. Almanya`da yaşayan Türkiye kökenli insanlar tarafından herhangi bir nedenle ayrımcılığa veya baskıya uğradığınızı düşünüyor musunuz?

25. Almanya'daki Türkiyeli gençler ne gibi durumlarda birbirine yardımcı olurlar?

26. Sizinle karşılaştırıldığında sizden daha fazla dayanışma gösteren başka bir grup var mı?

27. En yakın arkadaşlarınız, komşularınız kimlerdir?

28. İş yada okul dışındaki boş zamanlarınızı en çok kimlerle geçirirsiniz?

29. Kendi vatandaşlarınız arasında en çok hangi gruplarla anlaşmazlığa düştüğünüz olur. En çok hangi konularda anlaşmazlık yaşadığınız oluyor?

30. Almanya'da Türkler arasında gruplaşma var mı?

31. Bu toplumsal gruplar arasındaki ilişkilerden bahsedebilir misiniz biraz?

32. Konuştuğunuz diller nedir, en çok hangi dilde kendinizi en iyi ifade edebildiğinizi düşünüyorsunuz?

33. Sizce Almanya'da bir Türk gencinin en belirgin özellikleri nelerdir?

34. Dedelerinizden, ninelerinizden, ya da anne-babanızdan, ya da büyüklerinizden Türklere özgü olan neler öğrendiniz, uyguladıklarınız varsa, anlatır mısınız?

35. Almanya'da Türkleri Almanya'daki diğer gruplardan ayıran nedir?

36. Evinizde Türkçe yayın organı (TV, Gazete, İnternet) var mı, hangi yayınları ve ne kadar takip ediyorsunuz?

37. Ne tür müzik dinliyorsunuz, Türkçe mi Almanca mi İngilizce mi. Dinlediğiniz müziğin sizdeki etkileri ne oluyor?

38. Türkiye hakkında ne düşünüyorsunuz?

39. Goslarda Türklerin dernekleri hakkında ne düşünüyorsunuz?

40. Bu derneklerin aktivitelerine, organizasyonlarına katılıyor musunuz?

41. Türkiye'ye gidip geliyor musunuz, kimlerle görüşürsünüz? Ne sıklıkta?

42. Almanya'dan Türkiye'ye geri dönmek ister misiniz ya da isteyen tanıdıklarınız var mı? Neden?

43. Sizce Türkiye Türkleriyle Almanya Türkleri arasında farklılıklar var mı?

44. Goslardaki Türklerin birbirleriyle olan diyalogunu nasıl buluyorsunuz çok iyi anlaştığınız kişiler ve anlaşamadığınız insanların özelliklerinden bahsedebilir misiniz?

45. Goslarda herhangi bir sorunla karşılaştığınızda kimlerden destek alırsınız?

46. Sizce Almanya'da Türklerin birbirleriyle ilişkileri nasıl olmalı?

47. İş yaşamınızda veya okulda daha önce herhangi bir ayrımcılığa maruz kaldınız mı?

Okulda herhangi bir ayrımcılığa maruz kaldınız mı?

48. Diğer gruplardan (Alman, Rus, İtalyan, vb. arkadaşlarınız var mı?

Bir arada yaşadığınız diğer grup gençlerinin (Alman, Rus, İtalyan ve diğer) özellikleri nelerdir?

49. Dini uygulamalar açısından burada herhangi bir sorunla karşılaşıyor musunuz? Türk Müslüman grupları arasında bir fark var mı?

50. Arkadaşlarınızla ilişkilerinizi nasıl anlatırsınız, beraber neler yaparsınız?

51. Çevrenizdeki Türkiye'den diğer grupları nasıl tanımlarsınız?

52. Komşularınızla ilişkilerinizi nasıl tanımlarsınız? Birbirinizi ne kadar sıklıkla ziyaret edersiniz?

53. En yakın arkadaşınızın veya komşunuzun geldiği kökeni bilir misiniz?

54. Almanya'da geleceğiniz konusunda ne düşünöyorsunuz, etrafıca anlatır mısınız?

55. Gelecek için planlarınız neler? Gelecek için neler yapmak istiyorsunuz?

56. Başka bir şey söylemek ister misiniz?

EBEVEYN ODAK GÖRÜŞME FORMU

(**Not:** Bu formdaki sorular görüşme sırasında birebir olarak sorulan sorular değil, moderatörün odak görüşme sırasında takip edeceği ana izlekler olarak düşünülmüştür)

Kısaca lütfen kendinizi tanıtır mısınız?

Kaç yıldır buradasınız?
Ne işle meşgulsünüz?

Almanlarla diyalogunuz var mıdır varsa ne düzeyde?

Sizce Goslardaki Türkiyeli gençlerini nasıl görüyorsunuz? Türk gençleri hakkında genel görüşleriniz nelerdir? Kız ve erkek ayrımını da düşünerek cevaplandırabilir misiniz?

Eğitim durumları, iş olanakları açısından mesela?

Sizce Türk gençlerle Alman gençler arasında farklar var mı? Varsa nelerdir?

Eğitim, aile ilişkileri, çalışma disiplini ve alışkanlıkları ve yaşam tarzları açısından?

Yeni kuşak gençlerin yetiştirilme tarzları hakkında ne düşünüyorsunuz?

Sizce Türk gençler burada herhangi bir ayrımcılığa uğruyorlar mı?

Ne tür alanlarda?

Sizin şahit olduğunuz ayrımcılık olayları oldu mu? Çevrenizde biraz bahseder misiniz?

Gençlerin Alman toplumunda nasıl bir imajları vardır?

Gençlerin aile, arkadaş ve iş arkadaşlarıyla ilişkilerini nasıl görüyorsunuz?

Sizce aileleriyle uyumları nasıl?

Aileleriyle en çok çatıştıkları konular sizce nelerdir?

Gençlerin Alman toplumuna uyum sağlayabildiklerini düşünüyor musunuz?

Hangi alanlarda gençler daha kolay uyum sağlayabiliyorlar?

Hangi alanlarda Alman toplumuna daha zor uyum sağlıyorlar?

Goslar gibi küçük bir kasabada yaşamının avantajları ve dezavantajlarından söz edebilir misiniz?

Gençler açısından Goslar gibi bir kasaba nasıl fırsatlar sunuyor ya da sınırlılıkları nelerdir?

Gençler arasında kızların ve erkeklerin yaşam tarzları arasında bir farklılık görüyor musunuz? Nelerdir bunlar?

Gençlerin eğitim durumları ve eğitimlerine devam etmeleri konusunda neler düşünüyorsunuz?

Onların okul yaşantılarından varsa gözlemlerinizi biraz bahsedebilir misiniz?

Gençlerin iş olanakları konusunda ve iş konusundaki başarı ya da başarısızlıklarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Türk ailelerin çocuklarına yaklaşımlarını nasıl buluyorsunuz?

Gençlerin aileleriyle ilişkilerini nasıl değerlendirirsiniz?

Gençlerin Almanlarla ilişkilerini nasıl buluyorsunuz?

Gençlerin diğer göçmenlerle ilişkisi?

Almanların Türkiyeli gençlere bakışını nasıl değerlendirirsiniz?

Alman devletinin/yasalarının göçmenlere ama özellikle de Türkiyeli gençlere yönelik politikalarını nasıl buluyorsunuz?

Gençlerin Alman vatandaşı olmasının sağlayacağı avantajlar ve dezavantajlar neler olabilir.

Gençlerin siyasi görüşleri ve dini yaklaşımları hakkında ne söylersiniz?

7.3. TABLOLAR

TABLO 2. ÜÇÜNCÜ KUŞAK GÖRÜŞMECİLERİ

	İsimler	Cinsi yet	Yaş	Doğum Yeri	Topluluk	Eğitim	Medeni Hali	Çocuk sayısı	Mesleği	Yurttaşlık-göçmenlik statüsü	Oturduğu (Belediye-Mahalle)
1	Görüşmeci 1	E	26	Almanya	Türk	Üniversite öğrencisi	Bekar	-	Satış Elemanı	Alman	Oker
2	Görüşmeci 2	E	23	Almanya	Türk	Realschule	Evli	1	Serbest	Alman	Oker
3	Görüşmeci 3	E	23	Almanya	Kürt	Üniversite	Bekar		Öğrenci	Türk	Goslar-merkez
4	Görüşmeci 4	E	19	Almanya	Kürt	Realschule	Bekar	-	Satış Elemanı	Alman	Oker
5	Görüşmeci 5	E	21	Almanya	Türk	Üniversite	Bekar	-	Öğrenci	Alman	Oker
6	Görüşmeci 6	E	18	Almanya	Türk	Hauptschule	Bekar	-	İnternet çalışmanı	Café Türk	Goslar
7	Görüşmeci 7	E	17	Almanya	Kürt	Hauptschule	Bekar	-	Öğrenci	Alman	Goslar
8	Görüşmeci 8	E	17	Almanya	Kürt Alevi	Realschule	Bekar	-	Stajyer	Alman	Goslar
9	Görüşmeci 9	E	23	Almanya	Kürt-Arap	Hauptschule	Evli	1	İşsiz	Türk	Goslar
10	Görüşmeci 10	E	27	Almanya	Türk Alevi	Lise terk	Bekar	-	İşsiz	Türk	Bad Harzburg
11	Görüşmeci 11	E	23	Almanya	Kürt	Hauptschule	Bekar	-	Fabrikada işçi	Alman	Goslar
12	Görüşmeci 12	E	16	Almanya	Türk	Hauptschule	Bekar	-	Öğrenci	Alman	Goslar
13	Görüşmeci 13	E	18	Almanya	Türk	Hauptschule	Bekar	-	Öğrenci	Alman	Oker
14	Görüşmeci 14	E	24	Almanya	Türk	Hauptschule	Evli	3	Galeri sahibi	Türk	Oker
15	Görüşmeci 15	E	23	Almanya	Türk	Hauptschule	Evli	2	Galeri sahibi	Türk	Goslar
16	Görüşmeci 16	E	23	Almanya	Türk	Hauptschule	Evli	1	Fabrikada işçi	Türk	Oker
17	Görüşmeci 17	E	19	Almanya	Türk	Hauptschule	Bekar	-	İşsiz	Türk	Oker

18	Görüşmeci 18	E	22	Almanya Türk	Hauptschule	Bekar	1	İşsiz	Türk	Oker
19	Görüşmeci 19	E	22	Almanya Türk	Hauptschule	Evli	2	Araba Tamircisi	Türk	Oker
20	Görüşmeci 20	E	24	Almanya Kürt	Hauptschule	Bekar	-	İşsiz	Alman	Oker
21	Görüşmeci 21	E	25	Almanya Türk	Hauptschule	Evli	1	Disko işletme ortağı	Türk	Oker
22	Görüşmeci 22	E	23	Almanya Türk	Hauptschule	Evli	1	Fabrikada işçi	Türk	Oker
23	Görüşmeci 23	E	23	Almanya Kürt-Arap	Gymnasium	Evli	1	Pilot stajyeri	Türk	Goslar
24	Görüşmeci 24	E	21	Almanya Türk-Alman	Hauptschule	Evli	1	İşsiz	Alman	Oker
25	Görüşmeci 25	E	23	Almanya Türk	Hauptschule	Evli	1	Fabrikada işçi	Türk	Oker
26	Görüşmeci 26	K	16	Almanya Türk	Hauptschule	Bekar	-	Öğrenci	Türk	Oker
27	Görüşmeci 27	K	23	Almanya Türk	Hauptschule terk	Evli	1	İşsiz	Türk	Oker
28	Görüşmeci 28	K	22	Almanya Türk	Hauptschule	Bekar	-	Garson	Türk	Oker
29	Görüşmeci 29	K	26	Almanya Türk	Hauptschule	Bekar	-	Kasiyer	Türk	Bad Harzburg
30	Görüşmeci 30	K	24	Almanya Alman	Hauptschule	Boşanmış	3	Garson	Alman	Goslar
31	Görüşmeci 31	K	25	Almanya Türk	Hauptschule	Evli	1	İşsiz	Alman	Oker
32	Görüşmeci 32	K	23	Almanya Türk	Realschule	Bekar	-	Satış Elemanı	Türk	Goslar
33	Görüşmeci 33	K	25	Almanya Türk	Realschule	Bekar	-	Diş teknisyeni	Alman	Oker
34	Görüşmeci 34	K	18	Almanya Türk	Realschule	Bekar	-	Öğrenci	Türk	Oker
35	Görüşmeci 35	K	18	Almanya Türk	Berufschule	Bekar	-	Öğrenci	Türk	Oker
36	Görüşmeci 36	K	16	Almanya Türk	Hauptschule	Bekar	-	Öğrenci	Alman	Oker
37	Görüşmeci 37	K	25	Almanya Türk-Alevi	Üniversite	Evli	1	Psikoloji stajyeri	Alman	Bad Harzburg
38	Görüşmeci 38	K	16	Almanya Kürt	Gymnasium	Bekar	-	Öğrenci	Alman	Goslar
39	Görüşmeci 39	K	23	Almanya Türk	Hauptschule	Evli	1	Satış elemanı	Türk	Goslar
40	Görüşmeci 40	K	27	Almanya Türk	Hauptschule	Bekar	-	Kasiyer	Türk	Goslar

TABLO 3. EBEVEYN GÖRÜŞMECİLER

	İsimler	Cinsiyet	Yaş	Doğum Yeri	Topluluk	Eğitim	Medeni Hali	Çocuk sayısı	Mesleği	Yurtdışı göçmenlik statüsü	Oturduğu (Belediye-Mahalle)
1	Görüşmeci 41	E	39	Almanya	Türk	Hauptschule	Evli	4	İşsiz	Türk	Goslar
2	Görüşmeci 42	E	50	Türkiye	Türk	İlkokul	Evli	2	İşsiz	Türk	Goslar
3	Görüşmeci 43	E	37	Türkiye	Türk	Berufschule	Bekar	-	Diko işletmeni	Türk	Oker
4	Görüşmeci 44	E	38	Almanya	Türk	Hauptschule	Evli	2	Camii yöneticisi	Türk	Goslar
5	Görüşmeci 45	E	38	Almanya	Türk	Hauptschule	Evli	3	İşsiz	Türk	Goslar
6	Görüşmeci 46	E	40	Türkiye	Türk	Hauptschule	Boşanmış	2	Kulüp başkanı ve galerici	Alman	Oker
7	Görüşmeci 47	E	37	Almanya	Türk	Realschule	Boşanmış	1	Restoran sahibi	Alman	Goslar
8	Görüşmeci 48	K	50	Türkiye	Türk	Üniversite	Boşanmış	3	Öğretmen	Türk	Goslar
9	Görüşmeci 49	K	45	Almanya	Türk	İlkokul	Evli	2	Dükkan sahibi	Türk	Goslar
10	Görüşmeci 50	E	43	Almanya	Türk	Hauptschule	Evli	-	İşsiz	Türk	Goslar
11	Görüşmeci 51	K	37	Almanya	Türk	Hauptschule	Evli	2	İşsiz	Türk	Goslar

T

TABLO 4. ALMAN GÖRÜŞMECİLER

İsimler	Cinsiyet	Yaş	Doğum Yeri	Topluluk	Eğitim	Medeni Hali	Çocuk sayısı	Mesleği	Yurrtaşlık-göçmenlik statüsü	Oturduğu (Belediye-Mahalle)
1 Görüşmeci 52	K	27	Almanya	Alman	Üniversite	Bekar	-	Gençlik Merkezi Sosyal Pedagog	Alman	Helmsted
2 Görüşmeci 53	K	32	Almanya	Kürt	Üniversite	Bekar	-	Gençlik Merkezi Sosyal Pedagog	Alman	Goslar
3 Görüşmeci 54	K	34	Almanya	Alman	Üniversite	Evli	2	Gençlik Merkezi Sosyal Pedagog	Alman	Goslar
4 Görüşmeci 55	E	27	İtalya	Alman	Üniversite	Bekar	-	Gençlik Merkezi Sosyal Pedagog	Alman	Goslar
5 Görüşmeci 56	E	50	Almanya	Alman	Üniversite	Evli	-	Gençlik Psikoloğu	Alman	Goslar
6 Görüşmeci 57	E	45	Almanya	Alman	Üniversite	Bilinmiyor	-	Realschule Müdürü	Alman	Goslar
7 Görüşmeci 58	K	43	Almanya	Alman	Üniversite	Evli	2	Hauptschule Müdürü	Alman	Goslar
8 Görüşmeci 59	K	37	Almanya	Alman	Üniversite	Bilinmiyor	-	Realschule Müdürü	Alman	Goslar
9 Görüşmeci 60	E	47	Türk	Alman	Üniversite	Evli	2	Gençlik Merkezi Sosyal Pedagog	Alman	Goslar

**TÜBİTAK
PROJE ÖZET BİLGİ FORMU**

Proje No: 107K372
Proje Başlığı: Almanyadaki Üçüncü Kuşak Gençliğin Kimlik Halleri, Dayanışma ve Çatışmanın Rolü
Proje Yürütücüsü ve Araştırmacılar: DOÇ. DR. Helga RITTERSBERGER TILIÇ AR. GÖR. FUAT GÜLLÜPINAR
Projenin Yürütüldüğü Kuruluş ve Adresi: ORTA DOĞU TEKNİK ÜNİVERSİTESİ SOSYOLOJİ BÖLÜMÜ İNÖNÜ BULVARI 06531 ÇANKAYA ANKARA
Destekleyen Kuruluş(ların) Adı ve Adresi: TÜBİTAK
Projenin Başlangıç ve Bitiş Tarihleri: 01.03.2008-01.01.2009
Öz (en çok 70 kelime) Bu projenin amacı, Almanya'nın Goslar kasabasında yaşayan ve Türkiye'den önce göç etmiş ailelerin çocukları olan üçüncü kuşak gençliğin kimlik oluşum süreçlerini gözlemleyip, bu gençlerin hangi toplumsal oluşumlardan geçtiklerini incelemektir. Bu çalışma, üçüncü kuşak gençliğin, değişen derecelerde benimsedikleri ve içselleştirdikleri değerleri nasıl tanımladıkları; kimliklerini de buna göre nasıl şekillendirdiklerini analiz edecektir. Almanya'da yaşadıkları

deneyimler, onların gündelik hayatta yaşadıkları çatışma ve dayanışma ilişkileri ekseninde, yabancı korkusu, dışlama pratikleri ve ötekine açık olma gibi kavramlarla incelenecektir. Burada çatışma ve dayanışma ilişkilerini esas olarak belirleyen ve gençlerin kimliklerini oluşturuca öğelerin, sosyal sınıf, cinsiyet, etnisite, kuşaksal (dikey), kültürel ve yerel özellikler olduğu varsayılmaktadır.

Buradan hareketle, Almanya'daki üçüncü kuşak gençliğinin Goslar kasabası yerelinde mevcut ve gelecekteki olası kimlik oluşum süreçleri ve bunların olası sonuçları hakkında analitik bir bakış geliştirilmeye çalışılacaktır.

Bu çalışma aynı zamanda küçük ölçekli bir kasabada çok kültürlülük, entegrasyon ve yurttaşlık gibi konularda üçüncü kuşak gençliğin yerel açıdan nasıl deneyimlerinin olduğunu analiz etmeye çalışırken kimlik ve gençliği belli bir yerel bağlam içerisinde anlama hedefindedir. Bu sayede üçüncü kuşağın sosyalizasyon sürecinin de detaylı olarak izlenebileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Üçüncü kuşak Müslüman-Türk gençliği, gençlik, Avrupa'da İslam, kimlik oluşumu, iki dillilik, çok kültürlülük, yabancı düşmanlığı, etnik ilişkiler, Goslar/Almanya

[Fikri Ürün Bildirim Formu](#) Sunuldu mu?

Evet

Gerekli Değil

Fikri Ürün Bildirim Formu'nun tesliminden sonra 3 ay içerisinde patent başvurusu yapılmalıdır.

Projeden Yapılan Yayınlar: